

Politiske partiers forhold til interesseorganisasjoner

Et casestudium av belgiske partier.

Anne Vendelbjerg Møller-Larsen

Masteroppgave i statsvitenskap
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Institutt for statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2010

Forord

På veien fra en vag idé til en ferdig masteroppgave har jeg fått hjelp fra en rekke gode hjelpere. Jeg vil først og fremst takke veilederen min, Elin Haugsgjerd Allern, for å ha vært utrolig inspirerende, konstruktiv, oppmuntrende, en klippe av tålmodighet og en fantastisk støttespiller hele veien!

Jeg er også svært takknemlig overfor mine informanter fra de belgiske partiene som stilte opp med tid og mye interessant informasjon. Uten deres velvillighet hadde denne oppgaven blitt svært annerledes.

Videre vil jeg takke Institutt for Statsvitenskap ved Siv Håberg og Guro Schmidt Øvregard som har vært svært fleksible og tilrettelagt at det slik at masteroppgaveskriving har kunnet la seg kombinere med både et praktikantopphold ved den norske ambassade i Brussel og fødselspermisjon.

En varm takk går også til min familie som har stilt opp hundre prosent i denne lange, hektiske perioden. Særlig mine foreldre, Nina Møller og Tor Larsen, som i tillegg til å ha vært fantastiske barnevakter og middagsansvarlige flere ganger i uken og også har lest korrektur på deler av oppgaven, har vært uvurderlige.

Jeg er også dypt takknemlig for all teknisk hjelp, alle språklige råd, all støtte og all tidskorrigeringer jeg har fått fra min samboer, Øystein Hernæs. Takk for at du alltid har vært der for meg!

Feil og mangler i oppgaven tar jeg det fulle og hele ansvaret for.

Anne V. Møller-Larsen

29. april 2010

Innholdsfortegnelse

Forord.....	2
Innholdsfortegnelse.....	3
Oversikt over figurer.....	4
Oversikt over tabeller.....	4
1 Introduksjon.....	1
1.1 Politiske partier og interesseorganisasjoner.....	1
1.2 Konsosierte demokratier.....	2
1.3 Belgia.....	4
1.4 Problemstilling.....	6
1.5 Oppgavens oppbygging.....	6
2 Teori og litteraturgjennomgang.....	8
2.1 Begrepsavklaringer: Partier og interesseorganisasjoner.....	8
2.1.1 Ulike organisasjonstyper i konsosierte demokratier.....	9
2.2 Partienes utvikling	10
2.2.1 Massepartienes fremvekst: Utviklingen av tette bånd.....	11
2.2.2 Partier for folket. Løsere bånd til flere segment?.....	12
2.2.3 Partier i staten. Slutten på bånd?.....	14
2.3 Partienes forhold til interesseorganisasjoner i dag. Hva sier empirisk forskning?.....	15
2.3.1 Institusjonelle forhold og konsosiert demokrati	15
2.4 Konseptualisering og operasjonisering	18
2.4.1 Nærhet.....	19
2.4.2 Bredde.....	21
2.5 Oppsummering.....	22
3 Caset Belgia.....	23
3.1.1 Belgia og sosiale endringer	23
3.1.2 Belgia og institusjonelle forhold	25
3.1.3 Søyleparternes forhold til interesseorganisasjoner – hva vet vi?	26
3.1.4 Kristendemokratene.....	26
3.1.5 Sosialistene.....	29
3.1.6 De liberale.....	30
3.2 Oppsummering og forventning	31
4 Forskningsdesign og metode	33
4.1 Datainnsamling.....	33
4.1.1 Partistatutter.....	34
4.1.2 Intervjuer.....	35
4.2 Analyseteknikker.....	37
4.3 Reliabilitet og validitet.....	38
5 Utviklingen av partienes vedtektsfestede bånd 1960-2009.....	39
5.1 Nærhet: Styrken i partienes bånd til søyleorganisasjonene.....	40
5.2 Bredde: Antallet søyleorganisasjoner partiene har bånd til.....	42
5.3 Oppsummering og konklusjon.....	44
6 Partienes forhold til interesseorganisasjonene i dag.....	46
6.1 Open Vlaamse Liberalen en Democraten.....	47
6.1.1 Søylegeorganisasjoner.....	48
6.1.2 De andres søyleorganisasjoner.....	49
6.1.3 Alle andre organisasjoner.....	49
6.1.4 Oppsummering.....	50
6.2 Mouvement réformateur.....	50

6.2.1 Søyleorganisasjoner.....	51
6.2.2 De andres søyleorganisasjoner.....	52
6.2.3 Alle andre interesseorganisasjoner	53
6.2.4 Oppsummering.....	53
6.3 Socialisten en progressieven anders.....	54
6.3.1 Søyleorganisasjoner.....	55
6.3.2 De andres søyleorganisasjoner.....	55
6.3.3 Alle andre organisasjoner.....	56
6.3.4 Oppsummering.....	56
6.4 Parti Socialiste.....	57
6.4.1 Søyleorganisasjonene.....	58
6.4.2 De andres søyleorganisasjoner.....	59
6.4.3 Alle andre organisasjoner.....	59
6.4.4 Oppsummering.....	60
6.5 Christen-democratisch en Vlaams.....	60
6.5.1 Søyleorganisasjoner.....	61
6.5.2 De andres søyleorganisasjoner.....	62
6.5.3 Alle andre interesseorganisasjoner	62
6.5.4 Oppsummering	62
6.6 Politiske konsekvenser.....	63
6.7 Oppsummering.....	64
6.8 Konklusjon.....	66
7 Oppsummering og konklusjon.....	68
7.1.1 Teori.....	68
7.1.2 Konseptualisering og operasjonalisering.....	68
7.1.3 Avgrensinger og begrensninger.....	69
7.2 Hovedfunn fra den empiriske analysen.....	69
7.3 Potensielle forklaringsfaktorer	71
7.4 Generaliseringspotensialet.....	72
7.5 Veien videre	72
8 Litteraturliste.....	74
9 Appendix A.....	78
10 Appendix B	79

Oversikt over figurer

Figur 5.1.....	41
Figur 5.2.....	43

Oversikt over tabeller

Tabell 2.1.....	20
Tabell 6.1.....	48
Tabell 6.2.....	51
Tabell 6.3.....	54
Tabell 6.4.....	58
Tabell 6.5.....	61
Tabell 6.6.....	65

1 Introduksjon

Politiske partier kan kommunisere med elektoratet på mange ulike måter. Et hovedskille kan trekkes mellom kontakt med enkeltindivider og kontakt med organisasjoner (Poguntke 2002: 45). Det kan være mange fordeler med det siste alternativet, for begge parter. Partiene kan for eksempel kan få økt medlemsantallet, oppslutning ved valg og økonomisk støtte mens interesseorganisasjoner blant annet lettere kan få innflytelse over offentlig politikk og partiets programmer (Allern m.fl. 2007: 611-612). Imidlertid er det ikke nødvendigvis slik.

Temaet for denne masteroppgaven er politiske partiers forhold til interesseorganisasjoner. Selv om kontakten mellom politiske partier og interesseorganisasjoner naturligvis er en toveisrelasjon, har jeg valgt å begrense meg til partisiden. Dette viser bare en side ved forholdet, men ettersom temaet krever en dyptgående undersøkelse og en masteroppgave har visse tids- og plassrestriksjoner har jeg sett dette som en nødvendighet.

1.1 Politiske partier og interesseorganisasjoner

Nære relasjoner mellom partier og interesseorganisasjoner begynte å vokse frem på slutten av 1800-tallet og denne formen for samarbeid var utbredt i etablerte demokratier på midten av det 20. århundre (Poguntke 2006: 396). Årsaken til dette var at samfunnet var preget av klare skillelinjer og at partiene dermed appellerte til et veldefinert velgersegment. Politiske partier og interesseorganisasjonene de samarbeidet med utgjorde egne subkulturer som omsluttet medlemmenes liv "fra vugge til grav" (Poguntke 2006: 396). Noen av de fremste eksemplene på nære relasjoner fant man i Skandinavia og Storbritannia der arbeiderpartiene knyttet tette bånd til fagforeningene, blant annet i form av kollektivt medlemskap nasjonalt eller lokalt. Et annet eksempel på nære bånd mellom partier og interesseorganisasjoner er konsosierte demokratier som jeg kommer tilbake til senere i kapitlet.

Flere innflytelsesrike samfunnsvitere har imidlertid hevdet at båndene mellom partier og interesseorganisasjoner er blitt sterkt svekket i løpet av siste halvdel av det 20. århundret som følge av svekkede skillelinjer (Kirchheimer 1966; Katz og Mair 1995). Hermed vil båndene til partienes tradisjonelle velgersegment med tilhørende

---

interesseorganisasjoner også bli svekket. Til tross for at det er en utbredt antagelse om at dette har ført til at politiske partier forsøker å kommunisere med elektoratet på andre måter, har temaet i liten grad fått oppmerksomhet i empiriske studier (Allern kommer: 5; Selle 1997: 149-150). Det er undersøkt i noen land, blant annet er det veldokumentert at båndene mellom arbeiderbevegelsen og sosialdemokratene i Storbritannia og Skandinavia er svekket. Imidlertid avdekker de to komparative undersøkelsene som er gjort en viss variasjon (Poguntke 2000; Thomas 2001). Dertil finnes det ingen dyptgående undersøkelser av relasjonene i de land hvor vi også vet at disse båndene historisk sett også var særdeles sterke, nemlig de konsosierte demokratiene. I denne oppgaven skal jeg derfor ta for meg partiers forhold til interesseorganisasjoner i et land som tidligere ble karakterisert som det beste eksemplet på et konsosiert demokrati, nemlig Belgia. Formålet er primært å undersøke hvordan situasjonen er i dag, men også å studere hovedtrekk ved utviklingen over tid. Dette vil fortrinnsvis bidra til økt kunnskap om det belgiske caset med hensyn til forholdene mellom partier og interesseorganisasjoner, men også være nyttig i studiet av konsosierte demokratier.

Konsosierte demokratier og hvordan forholdet mellom de politiske partiene og interesseorganisasjoner har utartet seg her, er temaet for neste avsnitt. Derest gir jeg en kort introduksjon til mitt utvalgte case, Belgia. Heretter presenterer jeg min problemstilling, og til slutt, den videre gangen i oppgaven.

1.2 Konsosierte demokratier

Konsosierte demokratier er stater som for det første kjennetegnes av sterk sosiopolitisk segmentering, men også av at de politiske elitene på tross av dette klarer å samarbeide (Luther 1999: 3). Sentralt i litteraturen om disse politiske systemene står begrepet "søyle" eller "pilar" er et essensielt begrep i litteraturen om disse politiske systemene og betegner vertikalt isolerte og gjensidig fiendtlige politiske subkulturer (ibid: 3). Politiske partier i konsosierte demokratier har fått relativt lite oppmerksomhet i forskningslitteraturen (Luther 1999: 6). Partiforskerne Kurt Richard Luther og Kris Deschouwer har imidlertid argumentert for at partier innehar den mest sentrale rollen i denne typen demokratier, av to grunner (ibid: 5-6). For det første er det rimelig å anta at partiene er hovedansvarlige for både å mobilisere søylene og for å aggregere

---

subkulturelle interesser. For det andre er det hovedsaklig gjennom forhandlinger mellom partielitene at enighet oppnås: uten partier ville langt flere parter være med i forhandlingsprosessen, og dette hadde antagelig gjort det vanskeligere å komme til enighet. Disse forhandlingene dreier seg ikke bare om politikkutforming, men også om implementering av denne ettersom det gjerne er søyleorganisasjonenes oppgave innenfor søylen.

Videre kan det legges til at det i siste instans er partiene som avgjør om den konsosierte formen for demokratiet opprettholdes eller ikke. I tillegg til sosiopolitisk segmentering og elitesamarbeid kjennetegnes et konsosiert demokrati av en rekke institusjonelle trekk som politiske partier til dels er i stand til å påvirke (Lijphart 1981: 4-9): 1) Overtallige koalisjonsregjeringer, 2) formell og reell maktdeling mellom den utøvende og den lovgivende makt, 3) tokammersystem i parlamentet som blant annet sikrer representasjon av minoriteter, 4) flerpartisystem, 5) multidimensjonalt konfliktmønster, 6) proporsjonal valgordning, 7) føderalisme og desentralisering av statsmakten og 8) vetorett for minoriteter. Av de åtte overnevnte karakteristika er det bare nummer 5 (og til en viss grad nummer 4) hvor partiene som lovgivere ikke har det endelige ordet for om ordningen skal fortsette, forutsatt at alt foregår med lovlige midler. Dersom nok partier (partieliter) går inn for det kan de endre systemet, enten ved lovendring, for eksempel å oppheve tokammersystemet, eller rett og slett ved unnlåte å samarbeide, for eksempel ved å avstå fra å være med i regjering.

Det hevdes også at interesseorganisasjonene har flere funksjoner i konsosierte samfunn enn i andre demokratier (Luther 1999: 8-12). Én ting er at de antagelig forsøker å påvirke politikkutfallet, men partiene delegerer også oppgaven med å implementere politikken til sine respektive søyleorganisasjoner. Ved at søyleorganisasjonene utfører oppgaver som i andre land ligger under staten, for eksempel ved at de ulike fagforeningene får ansvaret for å utbetale arbeidsledighetstrygd, binder de velgerne til seg på en annen måte. Organisasjonenes viktigste rolle i konsosierte demokratier er imidlertid at de i kraft av sin deres størrelse legger til rette for at langt flere enn bare partimedlemmer inkorporeres i søylen og dermed får en tilknytning til partiet (Luther 1999: 9). De bidrar til at velgere som i utgangspunktet ikke er engasjert i politikk identifiserer seg med søylen og dermed

---

søylepartiet. Nettopp fordi forholdet mellom politiske partier og interesseorganisasjoner har hatt så stor betydning i konsosierte demokratier vil det være interessant å undersøke om og hvordan disse båndene har utviklet seg her.

Da teorien om konsosierte demokratier ble utviklet rundt 1970-tallet ble Belgia, Luxemburg, Nederland, Sveits og Østerrike regnet som kroneksempelene på konsosierte demokratier (Lijphart 1981: 8-10; Luther 1999: 3). Av disse fem har jeg valgt å se nærmere på det landet som den nederlandske statsviteren Arend Lijphart i 1981 (4) omtalte som det beste eksemplet på konsosiert demokrati, nemlig Belgia.

1.3 Belgia

Den belgiske stat ble opprettet i 1830 ved at de to regionene, det nederlandskspråklige Flandern og det franskspråklige Vallonia gikk sammen om å løsrive seg fra de forente Nederlandene (Huyse 1981: 109). I 1850-årene kom den industrielle revolusjonen til Vallonia som raskt ble en rik, velutdannet og moderne region. Flandern, derimot, forble fattig og underutviklet hvilket førte til stor misnøye der (ibid: 110)

Likevel var forskjellen mellom nord og sør særdeles lite fremtredende i politikken (Huyse 1981: 115). To andre skillelinjer dominerte, den religiøse – ikke-religiøse, og den sosio-økonomiske. Disse hadde frembragt tre partier. *Det liberale parti* ble som landets første stiftet i 1846. Senere kom to andre partier til: *det sosialistiske* i 1885 og *det katolske* i 1888 (Deschouwer 1999: 83). I motsetning til det liberale parti ble disse to partiene dannet med utgangspunkt i en veldefinerte grupper i samfunnet, henholdsvis arbeidere og katolikker.

I følge Deschouwer (1999: 75) begynte Belgias konsosierte era etter første verdenskrig. I 1917 tiltrådte den første koalisjonsregjeringen hvor alle de tre partiene var med. Denne innførte allmenn stemmerett i 1918. Heretter begynte et tettere samarbeid mellom de politiske partiene og interesseorganisasjoner og søylestrukturene manifesterte seg etterhvert i det belgiske samfunn. Den katolske søylen var (og er fortsatt) landets største og har alltid hatt mange store organisasjoner (ibid: 81). De tre største var Den kristne arbeiderbevegelse, Kristne bønder og Den kristne middelklasse, som igjen hadde et stort antall underorganisasjoner. Med disse tre inngikk det katolske partiet en union i 1921, men og de fire medlemmene – *standene* - samarbeidet stort sett bare ved valg hvis det var nødvendig. Partiet hadde ingen overordnet stilling i

---

forholdet til de andre medlemmene. Den sosialistiske søylen, derimot, var allerede fra starten langt mer partisentrert (ibid: 85). Organisasjonene her var enten opprettet av eller direkte tilknyttet partiet. Ingen av disse to partiene hadde direkte medlemskap, det vil si at man måtte være medlem av en av søyleorganisasjonene for å bli partimedlem (Scarrow 2002: 87). Det liberale partiet var mye mindre enn de to andre, men den hadde til gjengjeld langt mer institusjonaliserte relasjoner til et bredere spekter av interesseorganisasjoner enn dem (Deschouwer 1999: 81).

Den religiøse og den sosioøkonomiske konfliktlinjen dominerte det belgiske samfunn i ca hundre år, og de tre søylepartiene fikk omtrent 90 prosent oppslutning ved alle valg frem til 1965 (Deschouwer 1999: 95). De tidligere omtalte forskjellene mellom Flandern og Vallonia har de siste femti årene imidlertid blitt stadig mer fremtredende. Den etniske-lingvistiske konflikten hadde tidligere bare vært et politisk tema dersom den kunne kamufleres som en av de andre skillelinjene (Huyse 1981: 121). Det fantes riktignok noen små regionale partier, men disse hadde svært lav oppslutning. En av årsakene til at denne konfliktlinjen ikke var politisert var det belgiske interesseorganisasjonssystemet (ibid: 120). De organisasjonene som var tilknyttet et parti og en søyle "hadde en viktig posisjon i de fleste konsulterende og rådgivende organ, og de hadde mye de skulle ha sagt i allokeringen av penger fra myndighetene, kringkastingstid og jobber i embedsverket" (ibid: 121). For dem som ikke var integrert i en søyle, derimot, var det ytterst vanskelig å få sine saker på den politiske dagsorden.

Siden 1960-tallet har den etnisk-lingvistiske skillelinjen blitt stadig mer dominerende. Dette har blant annet resultert i at de tre største partiene har blitt splittet i seks mindre. Både de gamle partiene og deres etterfølgere vil heretter bli omtalt som "søylepartiene". Samtidig med den økende dominansen til den etnisk-lingvistiske skillelinjen startet en reformeringsprosess som førte til endringer av en rekke politiske institusjoner. Konsekvensene av disse reformene har vært at også landet er blitt mer splittet slik at de ulike språkgruppene har blant annet egne versjoner av tidligere nasjonale interesseorganisasjoner, egne partisystem, egne politisk system og egne utdanningssystem (Deschouwer 1999: 104). Mange ser pessimistisk på landets fremtid som en samlet stat og denne blir ikke mindre av hyppige regjeringsskriser (Lijphart

---

2009: 4). Belgia er med andre ord fortsatt preget av sterke skillelinjer mellom befolkningen, men ikke på samme måte som tidligere. Hvordan har dette preget søylepartienes forhold til interesseorganisasjoner?

1.4 Problemstilling

Denne masteroppgaven skal å handle om hvordan de tre, senere seks, belgiske søylepartiers forhold til interesseorganisasjoner har utviklet seg. Som tidligere nevnt er det blitt hevdet at sosiale og strukturelle forhold har påvirket partier etablerte demokratier retning av å foretrekke langt mer distanserte bånd til et bredere spekter organisasjoner (Kirchheimer 1966; Katz og Mair 1995) Likevel har få undersøkt hvordan dette stemmer i konsosierte demokratier som hører til blant de landene hvor partiene historisk sett hadde noen av de tetteste båndene til interesseorganisasjoner. Formålet med denne oppgaven er derfor først og fremst å finne ut hvordan de belgiske søylepartienes forhold til interesseorganisasjoner har utviklet seg fra og med 1960 og ikke minst å gi et mer utfyllende bilde av hvordan situasjonen er i dag. Med dette ønsker jeg å bidra til debatten om hvordan og i hvilken grad de siste femti årenes sosiale endringsprosesser i etablerte demokratier har påvirket partienes partier generelt, og i konsosierte demokratier spesielt. Problemstillingen er som følger:

Hva kjennetegner de belgiske søylepartienes forhold til interesseorganisasjoner i dag? Hvordan har dette forholdet utviklet seg siden 1960? Har de etablert løsere bånd til et bredere spekter av organisasjoner slik litteraturen om partier i etablerte demokratier argumenterer for?

1.5 Oppgavens oppbygging

For å kunne besvare problemstillingen trengs det aller først en nærmere definisjon på parti, interesseorganisasjon og ulike organisasjonstyper man kan forvente å finne i konsosierte demokratier. En slik diskusjon innleder andre kapittel. Heretter presenterer jeg tre utbredte teorier om partiers utvikling som blir etterfulgt av en diskusjon av hvordan også institusjonelle forhold kan påvirke partiers bånd til interesseorganisasjoner. I slutten av kapitlet presenterer jeg det rammeverket jeg bruker for å kunne gi en nærmere beskrivelse av båndene. I tredje kapittel diskuterer

---

jeg hvordan det er rimelig å anta at de overnevnte forhold kan tenkes å ha påvirket utviklingen av de belgiske søylepartienes bånd til interesseorganisasjoner. Med utgangspunkt i dette skisserer jeg hva jeg forventer å finne med denne undersøkelsen. I fjerde kapittel, som handler om datagrunnlag og metode, forklarer jeg hvordan jeg har gått frem for å finne data og analysere dem. Femte kapittel er en analyse av utviklingen av partienes forhold til interesseorganisasjoner fra 1960 og frem til i dag. Her baserer jeg meg primært på partistatutter og kan dermed bare si noe om partienes vedtektsfestede bånd. I sjette kapittel åpner jeg perspektivet og ser på flere former for bånd. Dette kan jeg gjøre fordi jeg har snakket med representanter fra partielitene fra de gjeldende partier. I syvende kapittel oppsummerer jeg oppgaven og forsøker å peke på noen tendenser.

---

2 Teori og litteraturgjennomgang

I dette kapitlet begynner med en definisjon av oppgavens to viktigste begreper, partier og interesseorganisasjoner. Jeg argumenterer for at det i konsosierte demokratier er nyttig å skille mellom tre typer interesseorganisasjoner. Dernest gjennomgår jeg tre toneangivende bidrag til debatten om partiers organisatoriske utvikling og kommenterer disse utfra empiriske funn. Disse tre bidragene fokuserer på at endring av partiene skyldes eksterne endringen. Imidlertid mener jeg at institusjonelle forhold kan påvirke hvordan politiske partier velger å forholde seg til interesseorganisasjoner og kommer med en utdyping av dette. Til sist skisserer og begrunner jeg rammeverket jeg vil bruke i analysen.

2.1 Begrepsavklaringer: Partier og interesseorganisasjoner

Spørsmålet om hva som utgjør forskjellen mellom politiske partier og interesseorganisasjoner som organisasjoner er omdiskutert (Thomas 2001: 4). Begge har flere av de samme funksjonene som for eksempel å aggregere interesser og forsøke å påvirke offentlig politikk (Allern kommer: 19). Imidlertid har de ulike muligheter for å gjøre dette og viktigst i vår sammenheng er at interesseorganisasjoner svært sjeldent stiller til valg (ibid: 19; Thomas 2001: 5) Jeg har derfor valgt å legge følgende definisjon av et politisk parti til grunn for denne oppgaven "(...) any political group identified by an official label that presents at elections, and is capable of placing through elections (free or nonfree), candidates for public office" (Sartori 1976: 63).

En vanlig definisjon av interesseorganisasjoner er "en gruppe individer eller organisasjoner, vanligvis formelt organisert, som forsøker å påvirke offentlig politikk" (Thomas 2001: 7-8). Dette er en temmelig vid definisjon hvilket er i tråd med min målsetting om å se på et bredt spekter av organisasjoner, ikke bare det som tradisjonelt har vært regnet som interesseorganisasjoner som fagforeninger og bondeorganisasjoner. To forutsetninger må imidlertid oppfylles. For det første bør interesseorganisasjonen ha en mer eller mindre fast organisasjon. Hermed faller de fleste nye sosiale bevegelser utenfor rammen for denne undersøkelsen ettersom disse kjennetegnes av manglende formell organisering (Allern kommer: 21; Poguntke 2006: 399; Thomas 2001: 10). Organisasjoner tilknyttet nye sosiale bevegelser derimot, som Greenpeace og Amnesty International, vil bli

behandlet på lik linje med andre organisasjoner.

Videre er det, som nevnt i definisjonen, et kriterium at organisasjonen på regelmessig basis befatter seg med politikk. Organisasjoner som ikke gjør det, for eksempel sjakkklubber og sportsforeninger vil altså ikke bli inkludert i undersøkelsen. Viderer utelukker jeg også enheter som kan agere som interessegrupper, men som vanligvis ikke forbindes med organisasjonssamfunnet (associational life) som for eksempel firmaer, mediainstitusjoner og tenketanker (Allern kommer: 20).

2.1.1 Ulike organisasjonstyper i konsosierte demokratier

Ettersom politiske partier i konsosierte demokratier forventes å variere veldig fra en organisasjon til en annen, trengs det en nærmere kategorisering av organisasjonstyper. Jeg vil argumentere for at det kan trekkes et hovedskille mellom de organisasjoner som er tilknyttet en søyle og dem som ikke er det. Det er imidlertid ikke alltid så lett å skille mellom de organisasjonene som er en del av partiet og dem som "bare" er en del av søylen. Dette skyldes at organisasjonene varierer både når det gjelder nærhet til partiet, medlemskapsforordninger og hvilke typer tjenester de yter (Luther 1999: 8). I denne undersøkelsen ønsker jeg å utelukke organisasjoner som er en formell del av et parti eller som agerer som om det er det. Som et minimum vil jeg fastslå at dette gjelder organisasjoner der man først kan bli medlem når man er blitt med i partiet. Dette inkluderer blant annet partienes egne kvinneorganisasjoner. Under tvil har jeg valgt å la andre organisasjoner som fremstår som en del av partiet, for eksempel ved at de står nevnt i statuttene eller har partiets navn som en del av sitt eget navn, høre inn under samme kategori. Eksempler på slike er organisasjoner for ungdom, studenter og seniorer. Dette er organisasjoner som mange partier har opprettet, men det er stor variasjon når det gjelder hva slags bånd de har hatt til disse og ikke minst hvordan båndene er i dag – hos noen partier er de representert i alle viktige organer, mens de i andre ikke en gang er nevnt i statuttene. Likevel er mitt inntrykk, ikke minst etter å ha intervjuet representanter fra fem av Belgias søylepartier om temaet, at de fleste av disse organisasjonene har en så spesiell tilknytning til et bestemt parti at det kan forsvares å plassere dem i kategorien interne organisasjoner.

For uten denne gruppen vil jeg argumentere for at det fra et søylepartis ståsted

eksisterer tre typer interesseorganisasjoner. Først og fremst går det et skille mellom *søyleorganisasjoner* og *andre interesseorganisasjoner*. Søyleorganisasjonene kan både oppstå av seg selv og være partiskapt, opprinnelsen er irrelevant, hovedpoenget er at de er tilknyttet søylen og dermed partiet. (Hvilken form denne tilknytningen kan ha, kommer jeg tilbake til senere i kapitlet). Gruppen av andre interesseorganisasjoner kan deles i to, *andres partiers søyleorganisasjoner* og *alle andre organisasjoner*. Den siste kategorien representerer antagelig først og fremst interesser som har vokst frem med nyere skillelinjer som ikke er kanalisert inn i søylestrukturen, for eksempel miljø og innvandring.

Hvordan partiene velger å forholde seg til de ulike organisasjonstypene kan tenkes å variere. I neste del skal vi se nærmere på hvordan og hvorfor.

2.2 Partienes utvikling

Partier er, i likhet med andre større organisasjoner, sjelden en samlet enhet, men består av mange fragmenter (Katz and Mair 1995: 594 – 601). Disse delene interagerer med hverandre og forandringer i én part vil kunne føre til endringer hos en annen. Det er derfor nærliggende å tro at forandringer i partiers forhold til interesseorganisasjoner henger sammen med andre endringer i organisasjonen. Hva forteller så den generelle partiorganisasjonslitteraturen om temaet? Teorier om organisatorisk endring hos et politisk parti kan i følge Robert Harmel (2002: 120) inndeles i tre forklaringstyper. Den første er *livssyklusperspektivet*, hvor slik endring anses som et resultat av modning og vekst, med andre ord at alle partier følger en viss utvikling og at partiets alder avgjør hvilket stadium det befinner seg på. Motsatsen til dette synet er perspektivet som vektlegger *systemnivåtrender*, hvis talsmenn hevder at partiutvikling er en reaksjon på eksterne faktorer som sosioøkonomiske trender og teknologisk utvikling og disse påvirker partiene i samme retning, uavhengig av alder. Til sist kommer teorier om *avgrenset endring*, hvor man er åpen for at partiendring både kan skyldes ekstern stimuli og interne faktorer. Som det fremgikk av første første kapittel er noe av formålet med denne oppgaven å studere langsiktig endring over tid. Derfor vil jeg her komme nærmere inn på systemnivåtrendperspektivet. I de neste avsnitt skal jeg gjennomgå tre viktige og retningsgivende bidrag i fra denne litteraturen. Disse skisserer partienes utvikling i form av fire idealmodeller av politiske partier –

kaderpartiet, massepartiet, catch-all partiet og kartellpartiet. Disse modellene sier mer eller mindre direkte hvordan partiene forventes å forholde seg til interesseorganisasjoner og dermed også hvordan dette har utviklet seg.

2.2.1 Massepartienes fremvekst: Utviklingen av tette bånd

De første politiske partier i Europa oppsto ved en fastere organisering av medlemmer av de vesteuropeiske parlamentene på midten av 1800-tallet. Dette var utpregede elitepartier der partiets parlamentsgruppe dominerte og eventuelle andre medlemmer hadde minimale påvirkningsmuligheter. Noen tiår senere vokste en annen partitype frem, utenfor parlamentet. Disse oppsto ved organisering av en bestemt sosial gruppe, som arbeidere, katolikker eller bønder (Duverger 1961: 6). Som navnet hentyder spiller massen, nærmere bestemt medlemsmassen, en essensiell rolle i denne type partier. Partiene ble i teorien styrt av medlemmene gjennom landsmøtet, og den folkevalgtes rolle var å arbeide for å gjennomføre landsmøtets vedtak. Videre var medlemskontingent den viktigste inntektskilden i motsetning til de elitesponsede kaderpartiene. Massepartiene var tilknyttet et bredt spekter av organisasjoner og var gjennom disse tilstede i medlemmenes liv "fra vugge til grav". Dette kunne de nettopp fordi hvert parti var tilknyttet en veldefinert samfunnsgruppe der partimedlemskap ble en logisk konsekvens av kollektiv identitet. Ettersom massepartiene har en stor medlemsmasse å organisere, blir de nødvendigvis avhengig av en sterkere organisasjon og et større byråkrati enn motparten. De må også ha et sterkt lederskap som kan disiplinere og samkjøre så mange mennesker for at partiet kan fungere som en samlet enhet (Duverger 1961: xxxiv).

Viktigst i vår sammenhenger det imidlertid at disse to partitypene hadde et særdeles ulikt forhold til interesseorganisasjoner og omverdenen generelt. Mens kaderpartiene hadde få og eksklusive kontakter til medlemmer av den sosiale og politiske eliten organiserte massepartiene et stort antall medlemmer og hadde tette bånd til interesseorganisasjoner. Da er det ikke så merkelig at skillet kader-/masseparti i så stor grad er sammenfallende med det Duverger kaller direkte og indirekte organisering eller partistruktur.

Duverger (1961: 5) sammenligner partier med direkte og indirekte partistruktur med en enhetsstat og en konføderasjon av stater. Den første typen innebærer at man melder seg

direkte inn i partiet, mens man i den andre må melde seg inn i en annen organisasjon som er kollektivt medlem. Partier med indirekte organisering består altså av forskjellige organisasjoner som for eksempel fagforeninger, kooperativer osv., med andre ord er det et ekstra ledd i informasjonsformidlingen mellom partimedlemmene og partiledelse (Sundberg 2001: 15). Dette betyr imidlertid ikke at partier med direkte partistruktur ikke kan ha en nær tilknytning til en eller flere interesseorganisasjoner. I slike tilfeller fungerer interesseorganisasjonen nærmest som et sideorgan til partiet hvor lederne enten er de samme som i partiet eller i det minste nominert og kontrollert av partiledelsen (ibid: 15). Direkte partistrukturen var, i følge Duverger (1961: 6), den vanligste, bare katolske/kristendemokratiske partier, arbeiderpartier dannet med bakgrunn i fagforeninger og kooperativer samt agrare partier brukte den indirekte formen.

Duverger mente at partienes opprinnelse i svært stor grad ville prege deres videre utvikling (Allern og Heidar i Sundberg 104). Ikke desto mindre antok han at innføringen av allmenn stemmerett med tiden ville gjøre det tvingende nødvendig med en transformasjon av kaderpartiene, for når det var antall stemmer som avgjorde valget måtte partier følge massepartimodellen for å overleve. Det ser tildels ut til at han fikk rett i dette med hensyn til medlemstall. Susan Scarrow (2002: 93) har undersøkt 18 OECD-land og funnet at før andre verdenskrig var det bare fem av disse som hadde veletablerte, demokratiske medlemsskapspartier på både høyre- og venstresiden. I elleve av landene, derimot, fantes dette på venstresiden. Etter krigen fikk både venstre- og høyrevridde partier i mange land økende tilslutning, men i følge Scarrow (2002: 88) var dette bare en trend i 1950- og 60-årene (Scarrow 2002: 88).

2.2.2 Partier for folket. Løsere bånd til flere segment?

Imidlertid endret samfunnet seg drastisk i løpet av de ti - tyve årene etter andre verdenskrig. For det første førte den sosioøkonomiske utviklingen fremveksten av en ny middelklasse uten noen klar politisk profil. Dette førte også til at de tradisjonelle skillelinjene ble svekket og partiene kunne ikke lenger basere seg på sitt tradisjonelle velgersegment for å bevare sin velgeroppslutning. For det andre gjorde utbyggingen av velferdsstaten det mer naturlig å appellere til hele befolkningen og deres felles interesser. For det tredje gjorde utviklingen av

massemediene det lettere for partilederne å nå ut til alle velgere som på sin side ble tilvennet en rolle som konsument i stedet for aktive medlemmer (Kirchheimer 1967). Med disse endringene begynte partiene å endre sin profil og organisasjonstype (ibid: 184). Fra å være innrettet mot bare én type velgere gikk de nå over til å søke stemmer hos hele befolkningen, derav navnet catch-all-parti eller folkeparti. Denne partitypen ble karakterisert ved fem trekk: 1) Drastisk nedtoning av partienes ideologi, 2) styrking av topplederskapet, 3) betydningen av de individuelle partimedlemmene er minsket, 4) mindre fokus på spesifikke sosio-økonomiske segmenter, og 5) sikring av forbindelsen til et variert utvalg av interesseorganisasjoner (ibid: 190). Det siste punktet forklarer han slik:

"Det partiet som er innstilt på å tiltrekke seg et maksimalt antall velgere må behandle sin interessegrupperelasjon på en slik måte det ikke støter fra seg potensielle velgere som identifiserer seg med andre interesser. Interessegruppen, på sin side, må aldri legge alle eggene i samme kurv. Det kan fornærme følelsene til noen medlemmer med andre politiske forbindelser. Viktigere, interessegruppen vil ikke kvele håpet i et annet catch-all-parti om at bevegelse i dens retning kan gi valgmessig uttelling." (Kirchheimer 1967: 193, min oversettelse).

Formålet med denne nye partitypens kontakt med flere interesseorganisasjoner er altså å sikre god valgoppslutning (Kirchheimer 1967: 191). Samtidig er det viktig at denne kontakten ikke skyver andre potensielle velgere unna, så båndene må være løsere enn det de tradisjonelt var. Dermed blir det også lettere å ha kontakt med flere organisasjoner (Kirchheimer 1967: 192-193).

En del av endringene Kirchheimer forespeilte hadde allerede begynt. De tradisjonelle velgersegmentene ble stadig mindre og selv blant dem som fortsatt tilhører disse var det en nedgang i andelen som stemmer på det partiet det var tradisjon for før (Gallagher m.fl 2006: 279). Klassestemmegivning har hatt en kraftig nedgang mellom 1950- og 1980-årene. Fra et gjennomsnitt på 36,7 prosent i perioden mellom 1945 og 1960, sank den til 29,4 prosent mellom 1961 og 1970, og var nede i 19,1 prosent i perioden mellom 1981 og 1990 (ibid: 280). Dermed er det grunn til å tro at partiene har interesse av å bli som catch-all partiet.

Som vi skal se i neste avsnitt hevder imidlertid noen at utviklingen vekk fra massepartiets forhold til interesseorganisasjoner har gått enda lenger.

2.2.3 Partier i staten. Slutten på bånd?

Tredve år etter catch-all tesen introduserte Peter Mair og Richard S. Katz (1995) en konkurrerende modell til catch-all partiet: kartellpartiet. De forutsetter at avideologiseringen beskrevet av Kirchheimer hadde fortsatt med det resultat at forskjellen mellom partiene i dette henseende er ytterligere redusert. Hovedårsaken til dette er en stadig økende statsstøtte som har gjort partiene uavhengige av medlemskontingen og andre inntektskilder. Partiene er blitt profesjonaliserte organisasjoner som ikke lenger jobber for interesseaggregering, og som alle samarbeider om det samme målet – videre styring. Derfor blir konkurransen om stemmer og valgresultatene mindre viktige, partiene beholder sine posisjoner uansett. Under disse forutsetningene er det ikke nødvendig for partiene å ha særlig kontakt med det sivile samfunn, og hermed innebærer tesen, i alle fall implisitt, at partiene kun har svake bånd til interesseorganisasjoner (Allern kommer: 46). Dette må imidlertid ikke tolkes dithen at interesseorganisasjonene får mindre innflytelse, men i stedet for å gå via et politisk parti henvender de seg til direkte til staten (Katz og Mair 1995: 23).

Tesen om kartellpartiet har vært mye omdiskutert og kritisert. Riktignok har stadig flere land innført statlige subsidier til partier, men dette tildeles også nykommere. Dessuten, dersom modellen hadde gitt en god beskrivelse av virkeligheten burde nye partier ha blitt hindret i å få politisk innflytelse, og dette er det ikke er funnet særlig empirisk belegg for (Scarrow 2006: 635). Videre er det hevdet at det fortsatt er reell konkurranse om velgerne og at valgresultater får faktiske konsekvenser. Dette peker ikke i retning av at det eksisterer en hemmelig sammensvergelse mot det sivile samfunn. Men selv om det ikke er mulig å finne empiriske eksempler på kartellpartiet i sin helhet, utelukker ikke det at deler av den utviklingen den forespeiler faktisk har skjedd på organisasjonsnivå. Selv om statsstøtte til partiene ikke har påvirket maktfordelingen partiene imellom i så stor grad som Katz og Mair antydte, kan de nye finansieringsformene fortsatt ha fått konsekvenser for partienes forhold til interesseorganisasjoner.

2.3 Partienes forhold til interesseorganisasjoner i dag. Hva sier empirisk forskning?

Hvordan kan vi da forvente at partiers forhold til interesseorganisasjoner er i dag? Ut fra disse teoriene skulle man forvente at politiske partier har hatt tette bånd til organisasjoner med spesiell tilknytning til deres velgersegment, men at disse er svekket. Parallelt med at partienes tradisjonelle bånd med interesseorganisasjoner er blitt løsere, har partiene begynt å ha kontakt med flere organisasjoner. Dersom Katz og Mairs tese om kartellpartiet stemmer, er imidlertid alle disse båndene nå oppløst. Hva viser så forskningen på dette feltet?

Som nevnt i første kapittel, har temaet i liten grad vært gjenstand for oppmerksomhet, men det finnes en del empiriske studier av noen partier og land. Særlig godt dokumentert er en gradvis svekkelse av de nære båndene mellom arbeiderpartier og fagforeninger i Storbritannia, Skandinavia, Spania og Israel (Allern kommer: 42; Allern m.fl. 2007; Duverger 1961: 7; Sundberg 2001, Thomas 2001: kap. 15). De komparative undersøkelser som er gjort, peker i retning av at tidligere sterke bånd mellom partier og interesseorganisasjoner er blitt svakere, men at dette ikke nødvendigvis er et ensartet mønster (Poguntke 2000; Thomas 2001). I sin undersøkelse av elleve vest-europeiske land finner Poguntke (2000) en nedgang i partiers vedtektsfestede bånd til organisasjoner som representerer det han kaller eksterne interesser (dvs. interesser partiene ikke selv har skapt). Han er imidlertid åpen for at det finnes systematiske forskjeller mellom land. På samme måte konkluderer Thomas (2001; kap. 15), som har kartlagt partiers forhold til interesseorganisasjoner i tretten land, med at det ser ut til å det ikke er noe entydig mønster, men at båndene generelt sett fremstår som relativt svake. Summa summarum finnes det noe forskning på partiers forhold til interesseorganisasjoner i noen land, men ikke i konsosierte demokratier. Dessuten finnes det lite komparativ litteratur. Dette til tross, i det store og det hele forventer forskerne at den ovenskisserte utviklingen er en generell trend i alle vestlige land. (Selle 1997: 149-150; Thomas 2001: 5)

2.3.1 Institusjonelle forhold og konsosiert demokrati

Sosiale og strukturelle forhold er imidlertid ikke det eneste som kan tenkes å påvirke partienes strategier for å oppnå sine mål og dermed også deres forhold til interesseorganisasjoner. Den institusjonelle settingen begrenser også politiske partiers

handlingsrom, under ellers like forutsetninger antas det at ulike politiske institusjoner gjør ulike utfall mer sannsynlig (Allern kommer: kap. 5; Müller 2002: 252, Thomas 2001: 274 – 275).

I forbindelse med partiers relasjoner til interesseorganisasjoner er muligvis *statsstrukturen* det institusjonelle trekket som i størst grad kan tenkes å påvirke partiers forhold til interesseorganisasjoner (Allern kommer: kap. 5). Partier i føderalstater konkurrerer på flere nivåer enn partier i enhetsstater. Dermed må partiene forholde seg til flere aktører og sannsynligheten for at de har spesielt tette bånd til noen utvalgte interesseorganisasjoner minsker. I sin undersøkelse av tretten land finner Thomas (2001: 274) imidlertid at sterke partier ser ut til å begrense føderalismens pluraliserende effekt og at forholdet mellom politiske partier og interesseorganisasjoner i for eksempel i Mexico og Tyskland følger omtrent samme mønster som enhetsstater.

På tilsvarende måte som enhetsstater legger grunnlag for mer sentralisering av makten, er det også av betydning hvorvidt landets politiske styreform er *parlamentaristisk* (Allern kommer: 105). I parlamentariske systemer, særlig de som har vært preget av sterke partier og dype ideologiske skillelinjer, har det vært en tendens til at interesseorganisasjoner allierer seg med et parti for å oppnå sine mål (Thomas 2001: 274). Dersom makten derimot er spredt vil det være sikrere å ha flere ben å stå på og interesseorganisasjoner foretrekker antagelig mer distanserte bånd til flere partier. Mindretallsregjeringer eller hyppig skiftende regjeringer med ulike partier kan imidlertid gjøre forskjellen mellom disse to systemene mindre (Allern kommer: 105).

Landets *valgssystem* kan også påvirke hvordan politiske partier går frem for å oppnå sine mål og dermed også hvilke strategier de bruker overfor interesseorganisasjoner (Müller 2006: 264). Allern (kommer: 105) argumenterer for at det for partier i flerpartisystemer, sammenlignet med topartisystemer, er mer risikabelt å ha bånd til et bredt spekter av interesseorganisasjoner fordi de da risikerer å miste ideologisk engasjerte medlemmer til mer ekstreme partier. Samtidig virker det rimelig å anta at partier som stiller til flertallsvalg i enmannskretser ønsker å gjøre seg så attraktive som mulig for hele velgerskaren og dermed ikke ønsker å forbindes med én eller noen få utvalgte organisasjoner og samfunnssegment.

Lover og statlige reguleringer - som for eksempel lover om for eksempel statsstøtte til partier, forbud mot kollektivt medlemsskap i politiske partier og regulering av hvor store gaver partiene kan motta - kan naturlig nok også få konsekvenser for verdien av partienes bånd til interesseorganisasjoner og dermed også hvordan de velger å forholde seg til disse (Katz og Mair 1995; Müller 2002: 269; Thomas 2001: 276-277). I land der det ikke er mange slike lover og reguleringer er det en større sannsynlighet for bånd mellom partier og interesseorganisasjoner (Allern kommer: 106; Müller 2002: 269; Thomas 2001: 276-277).

Institusjonaliserte beslutningsprosesser mellom interesseorganisasjoner og staten kan tenkes å gjøre politiske partier mindre attraktive som samarbeidspartnere (Allern kommer: kap 5). Sann sett virker det rimelig å anta at *korporatisme* fører til færre bånd mellom partier og interesseorganisasjoner. På den annen side er det ofte noen store utvalgte interesseorganisasjoner som deltar i slike beslutningsprosesser, og de som står utenfor kan tenkes å søke innflytelse via politiske partier (Selle 1997: 159). Men korporatistiske ordninger kan også gjøre det fordelaktig for partier å ha spesielle bånd til interesseorganisasjoner som inkluderes av disse. God kontakt med innflytelsesrike interesseorganisasjoner kan gjøre partiene til mer attraktive koalisjonspartnere ved regjeringsdannelser, og dersom partiet sitter i opposisjon vil slike bånd kunne gi dem enn viss politisk innflytelse via interesseorganisasjonen (Müller 2002: 269). En nyere undersøkelse viser imidlertid at nære forhold mellom sosialdemokratiske partier og fagforeninger er uheldig for korporatisme i polariserte politiske system fordi fagforeningen kan "bli fristet til å søke direkte politisk innflytelse istedetfor å forhandle med arbeidstagerorganisasjoner" (Anthonsen m.fl. kommer, sitert i Allern kommer: 107).

Hvilke av disse institusjonelle trekkene kan vi så forvente å finne i konsosierte demokratier? Som nevnt i første kapittel kjennetegnes denne samfunnsmodellen av blant annet føderalisme, formell og reell maktdeling mellom den utøvende og den lovgivende makt, overtallige koalisjonsregjeringer, flerpartisystem og proporsjonal valgordning (Lijphart 1981: 4-9). Dette er forhold som øker sannsynligheten for at vi finner tette bånd mellom de politiske partiene og et begrenset antall interesseorganisasjoner. Videre har partiene som sagt en sterk maktposisjon i konsosierte demokratier. Det virker derfor rimelig å anta at slike land innfører de lover og reguleringer partiene er best tjent med selv. Dersom

alle har nære bånd til interesseorganisasjoner som bidrar til å styrke partiets økonomi, noe man kan gå ut i fra i et idealtypisk konsosiert demokrati, virker det sannsynlig at man i slike samfunn finner lover som åpner for mest mulig ressuroverføring. Når det gjelder korporatisme så finnes det både argumenter for og imot at korporatisme skulle være sterkere til stede i konsosierte demokratier enn andre land. Lijphart (1999: 177) har undersøkt grad av korporatisme i 24 industrialiserte demokratier og funnet at de fire klassiske konsosierte demokratiene, sammen med de skandinaviske landene har lavest grad av interesseorganisasjonspluralisme. Dette funnet kan tyde på at det i konsosierte demokratier finnes trekk som legger forholdene ekstra godt til rette for korporatistiske ordninger.

2.4 Konseptualisering og operasjonalisering

Det er ikke enighet om hva det å ha bånd til en organisasjon innebærer (Allern 2007: 57). I følge Poguntke behøver det ikke være mer enn at begge parter deler en oppfattelse om at de tilhører samme "politiske leir", sagt med andre ord at de har et ideologisk fellesskap (Poguntke 2006: 398). Verge (2009) skiller mellom tre forskjellige strategier partier kan ta i bruk overfor interesseorganisasjoner: konkurranse, inntrenging/innblanding og samarbeid. Andre er opptatt av finansiering og annen ressursutveksling (Allern og Heidar 2001). Thomas (2001: 19) ser på typer av relasjoner, kalt modeller hvor han beskriver forholdet ved å sammenligne ideologi, organisatoriske bånd, strategier og maktforholdet mellom parti og interesseorganisasjoner. Nok et annet mål kan være å studere parlamentsrepresentanters kontakt med interesseorganisasjoner (De Winter 1989).

Det er med andre ord mange aspekter ved det å ha en relasjon til en organisasjon. Her vil jeg begrense meg til å se på konkrete kanaler for kontakt mellom organisasjoner, i dette tilfellet partier og interesseorganisasjoner. Mitt fokus er på den faktiske kontakt som forekommer mellom disse, ikke hvilke fordeler partene kan oppnå ved kontakt eller hvilke strategier partier kan ta i bruk overfor andre samfunnsaktører. Derfor ligger Elin H. Allerns definisjon av bånd til grunn i denne oppgaven. Hun argumenterer for at et bånd er *"en relasjon består av forbindelser som kobler interesseorganisasjoner til partiets medlemmer, beslutningstagere og/eller beslutningsfattende organer, det vil si forbindelser som åpner for kontakt og potensielt sørger for kommunikasjon om informasjon, kunnskap, meninger og*

policysyn mellom partier og interesseorganisasjoner (Allern kommer: 59, min oversettelse).

Som sagt består et parti av mange deler og fragmenter og i en begrenset oppgave som denne vil det være vanskelig å se på alle disse. Derfor har jeg, i likhet med Allern, valgt å innsnevre undersøkelsesobjektet til partiorganisasjonen på sentralt nivå. Som jeg kommer nærmere tilbake til i tredje kapittel er belgiske partier sterkt elitedominert og det fremstår derfor som mest interessant for oppgavens formål å undersøke det nasjonale nivået.

Som det fremgikk av den historiske litteraturgjennomgangen antas det at partiers bånd til interesseorganisasjoner har utviklet seg i to dimensjoner: *Nærhet* - hvor tette båndene er – og *bredde* – spekteret av organisasjoner de har bånd til. Disse to er trolig, i det minste til en viss grad, gjensidig ekskluderende. Det vil for eksempel være vanskelig for et parti å ha mange tette bånd til et stort antall organisasjoner, ettersom noen av disse organisasjonene høyst sannsynlig vil kjempe for motstridende interesser (Allern kommer: 66).

2.4.1 Nærhet

Hvordan kan nærhet måles? I følge Allern kan politiske partier grunnleggende sett ha tre forskjellige former for bånd til interesseorganisasjoner: Overlappende organisasjonsstruktur, interorganisatoriske bånd for kontakt og uorganiserte former for kontakt (Allern kommer: 63). Overlappende organisasjonsstruktur er den næreste formen, mens uorganisert er den mest distanserte formen for kontakt. Midtkategorien inneholder ulike alternativer som ikke er vedtektsfestede, men som likevel kan regnes som formell kontakt som en samarbeidskomité, invitasjon til landsmøtet og formelle møter mellom offisielle representanter for parti og interesseorganisasjon. Tabell 3.1 viser en oversikt over de former for bånd som har fremstått som relevante for mitt case. Fordelen med denne inndelingen er at den inkluderer mer uformelle, mindre institusjonaliserte bånd som kan ha stor betydning. For eksempel kan man forestille seg at uformelle møter mellom individuelle representanter fra et parti og en organisasjon kan få vel så store konsekvenser for partiets politikk som det at en organisasjon formelt blir invitert til partiets landsmøte. Inndelingen sier ikke nødvendigvis noe om båndenes relevans, men indikerer ulik grad av institusjonalisering. Jo mer institusjonalisert båndene er, desto vanskeligere er de å bryte, og jo mindre

personavhengige er de (Pogunkte 2006: 399). Allern (kommer: 63-64) poengterer at selv om disse båndene kan telles, kan de ikke brukes i en additiv, vektet indeks. Kollektivt medlemskap en fundamentalt forskjellig fra de andre formene for bånd (Pogunkte 2002: 50). De andre formene for bånd er også vanskelige å sammenligne, for eksempel innebærer en permanent samarbeidskomite langt mer kontakt mellom et parti og en organisasjon enn en formell invitasjon til partiets landsmøte. Dertil kan det at et parti har en form for bånd (for eksempel skrevne avtaler om regelmessige møter) redusere nødvendigheten av andre slags bånd (som uoffisiell kontakt) i andre kategorier, og dermed gir det mindre mening å summere opp båndene.

Tabell 2.1 Ulike former for bånd mellom partier (nasjonalt) og interesseorganisasjoner

Overlappende organisasjonsstruktur	Interorganisatoriske bånd for kontakt	Uorganiserte bånd for kontakt
Nasjonalt/lokalt (tilknytning via) kollektivt medlemskap for en interesseorganisasjon	Permanente/midlertidige samarbeidskomiteer	Varierende former for uoffisiell kontakt mellom individuelle representanter og talsmenn
Garantert representasjon i partienes sentrale/nasjonale organer	Felleskonferanser	Faktiske personlige overlapp i - eller overføring til - partiets sentralorganisasjon
	Skrevne eller uskrevne avtaler om regelmessige møter og representasjon	
	Formell invitasjon til partiets landsmøte	
	Formel invitasjon til partimøter, seminarer og konferanser	
	Spesifikke dialogseminarer/ høringer	
	Formelle møter og andre former for kontakt mellom offisielle representanter	

Allern (kommer: 63)

Antall bånd og institusjonaliseringsgrad er med på å indikere hvor tette båndene er, men det er ikke alt. Et annet aspekt er om denne formen for kontakt forekommer regelmessig (Allern kommer: 63). Her vil jeg definere regelmessig som månedlig kontakt mellom et parti og én interesseorganisasjon. Det kan selvfølgelig vurderes om denne avgrensningen burde vært mer eller mindre streng, men et sted må man sette grensen og jeg mener at organisasjoner som har kontakt som forekommer sjeldnere enn én gang i måneden ikke er regelmessig. Jeg

anser båndene mellom et parti og en interesseorganisasjon som har månedlig kontakt eller oftere som nærere enn dem som forekommer sjeldnere.

Hvilke former for bånd som forekommer og om de er regelmessige eller ikke, er imidlertid ikke alt. Det er også interessant å se på hvem av partene som tar initiativet til kontakten (Allern kommer: 64). Dersom det i hovedsak bare er én av dem som gjør det bør man være oppmerksom på dette i tolkningen av analyseresultatene. Et annet moment er hvordan partiene ser på kontakten. Under intervjuene har jeg bedt representantene fra partiene om å gi en samlet beskrivelse av kontakten med de tre respektive organisasjonstypene. Dette er imidlertid ikke et helt sammenlignbart mål ettersom de kan legge ulike ting i begrepene, og man bør derfor være forsiktig med å legge for mye i disse karakteristikkene.

2.4.2 Bredde

Bredde sier både noe om det totale antall organisasjoner et parti har bånd til og noe om hvor mange typer organisasjoner som er inkludert i nettverket (Allern kommer: 63). Det bredeste nettverket har de partiene som har like nære/distanserte bånd til alle mulige slags organisasjoner. Ettersom det ville vært vanskelig, for ikke å si umulig, å telle alle organisasjonene partiene har bånd til vil jeg vurdere bredden ut fra de tre organisasjonstypene beskrevet i avsnitt 2.1.1, søyleorganisasjoner, andre partiers søyleorganisasjoner og alle andre interesseorganisasjoner. Disse tre kategoriene er langt fra jevnstore. For det første varierer størrelsen på de ulike søylene. Analysen av den historiske utviklingen fra 1960 og frem til i dag tar utgangspunkt i partistatuttene og vil dermed dreie seg om de organisasjonene som er nevnt der. Under intervjuene nevnte jeg innledningsvis de interesseorganisasjonene sekundærlitteraturen fremstiller som søyleorganisasjoner for nøkkelinformantene fra partiene om og spurte også spesifikt om det var noen andre de ville legge til i denne kategorien. For det kristendemokratiske partiet er dette arbeiderbevegelsen, bondeorganisasjonen og middelklasseforeningen, for de liberale og sosialistiske partiene er det fagforeningen og helseforsikringsordningen. Sistnevnte krever en nærmere forklaring ettersom organisasjoner som driver med helseforsikring vanligvis ikke er noe nordmenn klassifiserer som en interesseorganisasjoner. De belgiske helseforsikringsordningene

ivaretar imidlertid mange samfunnsoppgaver og jobber blant annet med helse, syke, sykehus, forebyggende tiltak, pensjonister, dødsfall, arbeidsuføre, støtte under svangerskapspermisjon, uføretrygd, refusjon ved begravelser og lignende (André 2009 [intervju]).

Ettersom antallet søyleorganisasjoner varierer fra parti til parti, vil også størrelsen på gruppen av andre partiers søyleorganisasjoner være forskjellig. Gruppen av alle andre organisasjoner er naturlig nok like stor for alle. Det at antallet organisasjoner varierer mellom de ulike organisasjonstypene og partiene gjør det vanskelig å sammenligne dem direkte med hverandre. Dersom et parti for eksempel har to nære bånd til to representanter fra hver av de tre organisasjonstypene vil dette kanskje bety at de har nære bånd til 100 prosent av søyleorganisasjonene, 30 prosent av de andre partienes søyleorganisasjoner og bare en brøkdel av alle andre organisasjoner. Hvordan man tolker dette er et avveiningsspørsmål uten fasitsvar og det vil til syvende og sist avhenge av forskeren.

2.5 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg gjennomgått tre toneangivende bidrag i litteraturen om politiske partiers utvikling som organisasjoner. Utfra disse skulle man forvente at både kader- og massepartier etter utbredelsen av allmenn stemmerett knytter nære bånd til organisasjoner med spesiell tilknytning til deres velgersegment. Ved omdannelse til catch-all-partier søker partiene etter mindre nære bånd til et langt bredere spekter, og dermed større antall, av organisasjoner. Dette innebærer også at båndene som i utgangspunktet var nære, svekkes. Kartellpartiene derimot, har ingen bånd til noen av organisasjonstypene. Både Duverger, Kirchheimer, Katz og Mair anser eksterne endringer som hovedårsaken til partiutviklingen. Jeg pekte imidlertid på at også institusjonelle trekk kan tenkes å øke sannsynligheten for ulike typer bånd. I neste kapittel skal vi se nærmere på hvordan disse to forholdene kan tenkes å påvirke de belgiske søylepartienes relasjoner til interesseorganisasjoner.

3 Caset Belgia

Teoriene som ble omtalt i forrige kapittel beskrev den generelle utviklingen av partier i etablerte demokratier. Både Kirchheimer og Katz og Mair åpner imidlertid for forskjeller mellom land. I forrige kapittel argumenterte jeg for at konsosiert demokratier har et annet utgangspunkt enn det som er vanlig andre land. Videre beskrev jeg hvordan institusjonelle forhold kan tenkes å påvirke hvordan politiske partier velger å forholde seg ovenfor interesseorganisasjoner. I dette kapitlet kommer jeg over på Belgia og hva slags sosiale og institusjonelle endringer som har funnet sted der de siste femti årene. Heretter følger en kort litteraturgjennomgang av forskningen som er gjort på de belgiske søylepartiers bånd til interesseorganisasjoner. Med utgangspunkt i disse tre underkapitlene vil jeg heretter si noe hvordan de ulike endringene kan tenkes å påvirke Belgias søylepartiers forhold til interesseorganisasjoner konkretisere min forventning om hvordan relasjonene har utviklet seg over tid og er i dag.

3.1.1 Belgia og sosiale endringer

Belgia har på flere måter utviklet seg i den retningen som litteraturen som argumenterer for systemnivåtrenden forespeiler. Vi kan begynne med å fastslå at Duvergers antagelse viste seg å stemme, både de to massepartiene, sosialistene og katolikkene, og kaderpartiet, de liberale, utviklet i løpet av de første tredve årene av 1900-tallet sterke bånd til forskjellige interesseorganisasjoner i egen søyle (Deschouwer 1999: 81-87). Frem til 1965 finner vi lite variasjon i partienes valgoppslutning, noe som kan indikere at velgernes identifikasjon med sin søyle og dens parti var temmelig fast (ibid: 91). Da kom landets første "jordskjelvvalg", noe flere har hevdet at kom av at de liberale hadde brutt med sin tidligere anti-klerikale linje og dermed gjort seg til et aktuelt alternativ for kristne velgere (Gérard-Libois og Mabilie 1981:132). Ved dette valget mistet begge de to massepartiene nesten åtte prosent av stemmene mens de liberales oppslutning økte med bortimot ti prosent. I tillegg oppnådde regionale partier over ni prosent av stemmene, mot 3,5 fire år før. I 1971 fikk de tradisjonelle søylepartiene til sammen 71,5 som er nivået det har stabilisert seg på siden (Deschouwer 1999: 93). Ettersom det ikke ble gjennomført noen systematiske valgundersøkelser før 1991, kan det bare spekuleres i om endringene i partienes oppslutning

var et resultat av at de fastfrosne søylestrukturene begynte å tine eller noe annet (Deschouwer 1999: 81). Billiet med flere (2006: 922) har imidlertid undersøkt dette i perioden mellom 1991 og 2003 og konkludert med at sammenhengen mellom søyletilhørighet og hvilket parti man stemmer på er synkende. Det kan med andre ord se ut til at den fastfrosne skillelinjestrukturen også i Belgia begynte å tine.

I følge litteraturbidragene gjennomgått i andre kapittel kan man forvente at eksterne endringene får konsekvenser for forholdet mellom de ulike delene av et politisk parti, og forventer en utvikling fra Duvergers ideologiskforankrede, medlemsbaserte, internt demokratiske masseparti enten til Kirchheimers catch-all parti som forsøker å bli et alternativ for hele folket og tillegger medlemmer mindre betydning, eller til Katz og Mairs avideologiserte, elitestyrte og profesjonaliserte kartellparti. I Belgia passer ikke utgangspunktet. Her hadde partiene riktignok sterk forankring i et veldefinert sosialt segment, men medlemmene har heller aldri hatt store reelle påvirkningsmuligheter, selv om de tidvis har hatt formelle rettigheter, for eksempel under nominasjonsprosessen og ledervalg (Deschouwer 1994). Partieliten har alltid vært den styrende delen av partiene.

I likhet med de fleste andre vestlige land gir den belgiske stat økonomisk støtte til de politiske partiene. Dette begynte i 1971 og har siden den gang bare steget (Weekers m.fl 2009: 40). Per i dag utgjør statsstøtte omtrent 75 prosent av partienes samlede inntekter (ibid: 29).

Vi ser altså tendenser til at Belgia når det gjelder de relevante faktorer per i dag kan plasseres der hvor systemnivåtrendenteoriene forventer at resten av de etablerte demokratiene befinner seg. Partiene som organisasjoner har ikke utviklet seg på samme måte ettersom de hadde et annet utgangspunkt. Det er imidlertid lite som tyder på at elitens makt har endret seg i særlig grad. Omtrent tre fjerdedeler av partienes inntekter dekkes nå av staten og landet har sett klare tegn til avideologisering. Det siste punktet må imidlertid modifiseres. Tiden da søylepartiene til sammen oppnådde over nitti prosent av velgeroppslutningen er riktignok forbi, men siden 1970-tallet har denne holdt seg på sytti prosent, noe som kan indikere at søylene fortsatt har betydning.

3.1.2 Belgia og institusjonelle forhold

Som nevnt i første kapittel gjennomgikk Belgia en rekke institusjonelle endringer parallelt med fremveksten av den etnisk-lingvistiske skillelinjen. I vår sammenheng var den viktigste av disse at språkområdene og regionene fra starten av 1970-tallet fikk økte arbeidsoppgaver og autonomi. Denne reformprosessen førte til at Belgia, som opprinnelig var en parlamentarisk enhetsstat, i 1993 gikk over til å være en føderalstat. Med overgangen fra enhetsstat til føderalstat har Belgia beveget seg enda mer i retning av et idealtypisk konsosiert demokrati. Dertil har flere hevdet at større grad av autonomi til regionene har styrket de tradisjonelt største søylepartiene, sosialistpartiet i Vallonia og kristendemokratene i Flandern (Deschouwer 2006: 901). Disse dominerer hver sin region, slik at overføring av makt fra det nasjonale til det regionale nivå i stor grad blir en overføring av makt til dem (Deschouwer 1999: 104).

Belgia har et parlamentaristisk styringssystem (Heidar og Berntzen 2003: 169). Landet har også vært, og er fortsatt, om enn i noe mindre grad enn tidligere, preget av sterke partier og dype ideologiske skillelinjer. Riktignok er det hyppige regjeringsskifter, i perioden mellom 1945 og 1999 skjedde det 33 ganger (Narud og Valen 2007: 214), men det er bare unntaksvis at andre partier enn de tre/seks tradisjonelle partiene deltar i disse koalisjonene. Det er med andre ord lite som taler for at styringssystemet i Belgia skulle føre til svekkede bånd mellom partier og interesseorganisasjoner.

Belgia har hatt proporsjonal representasjon siden en valgreform i 1899, angivelig for å forhindre at det liberale partiet ble presset helt ut på sidelinjen av sosialistpartiet (Duverger 1961: 213; Heidar og Berntzen 2003: 163). Fra da av og frem til 1965 hadde landet i praksis et klassisk to-og-et-halv partisystem. Siden den gang har både regionale og økologiske partier fått økt oppslutning og i dag er fem nyere partier representert i underhuset i tillegg til de seks søylepartiene (www.dekamer.be). Imidlertid er det fortsatt i stor grad søylepartiene som deltar i regjeringssamarbeid (Deschouwer 1999: 92).

Hva lover og statlige reguleringer angår så har vi allerede sett at belgiske partier har fått en stadig økende økonomisk støtte fra staten siden 1971. I 1989 kom det imidlertid noen restriksjoner på hvor høye donasjoner de kunne motta og siden 1993 har det vært helt forbudt. Dog ble den statlige støtten samme år økt kraftig for å kompensere dette (Weekers

m.fl 2009: 45).

I tråd med argumentasjonen i forrige kapittel kan vi forvente en positiv korrelasjon mellom korporatisme og konsosierte demokratier. Belgia blir også, i følge Heidar og Berntzen (2003: 174) definert som neokorporatistisk, blant annet på grunnlag av en rekke konsultasjonsorganer mellom "statsmyndigheter og de "berørte" parter". Til tross for økende kritikk siden 1970-tallet har disse ordningene fortsatt. Sammenlignet med nitten andre vestlige land har Belgia i underkant av middels mye korporatisme (Gallagher m.fl 2009: 444).

Ulike faktorer kan altså tyde på ulike, motstridende utviklinger. I de neste avsnittene skal vi imidlertid se på hva eksisterende forskning sier om utviklingen av de belgiske søylepartienes forhold til interesseorganisasjoner.

3.1.3 Søylepartienes forhold til interesseorganisasjoner – hva vet vi?

Som allerede nevnt er det ikke så mye litteratur om de aktuelle partienes forhold til interesseorganisasjoner. Dette kan skyldes flere forhold. Generelt har det vært begrenset interesse for temaet, men en sterkt medvirkende faktor har nok vært den at mye av samarbeidet har vært hemmelig. Wouter Beke beskriver i sin doktoravhandling om det belgiske kristendemokratiske partiet at det at det av og til lakk informasjon til pressen om det som skjedde i samarbeidskomiteene gjorde at flere medlemmer truet med å slutte å delta på møtene (Beke 2005: 502). Med andre ord var hemmelighold avgjørende for videre samarbeid.

Til tross for lite forskning på feltet er det bred enighet om at slike bånd har eksistert. I de følgende avsnittene vil jeg gi en kort historisk skissering av utvikling av partienes bånd til interesseorganisasjoner basert på sekundærlitteratur. Her forholder jeg meg til disse forfatternes definisjon av bånd og ikke den jeg la frem i andre kapittel. Som det vil fremgå hevder de fleste som har forsket på temaet at partiene, i hvert fall frem til ganske nylig, har hatt spesielt tette bånd til sine søyleorganisasjoner om enn i ulik betydning av ordet.

3.1.4 Kristendemokratene

Etter andre verdenskrig ble det katolske partiet omdannet til et nytt kristendemokratisk parti.

Dette gjorde slutt på ordningen med overlappende organisasjonsstruktur og brøt formelt alle bånd med sine søyleorganisasjoner. Imidlertid fortsatte disse å ha innflytelse i partiet (Beke 2005: 79). For det første sørget de for å være godt representert i formelle organer. Prominente medlemmer fra søyleorganisasjonene hadde dertil plass i partiets organer allerede fra starten og organisasjonene sørget alltid for massiv mobilisering på landsmøtene. For det andre åpnet valgordningen for sette inn representanter som ikke hadde fått nok stemmer slik at det var mulig å få inn en søyleorganisasjon som ble “for svakt” representert. For det tredje fikk søyleorganisasjonene sikre plasser på nominasjonslistene. I 1950 var det bare 36 prosent uten tilknytning til en av disse organisasjonene og dette tallet skulle heretter bare synke¹. Sist, men ikke minst opprettet partiet uformelle agendakommisjoner. Dette var organer hvor representanter fra partiet, fagforeningen, bondeorganisasjonen, middelklasseforbundet, landsorganisasjonen for kristne mutualiteter og forbundet for kristne arbeidsgivere møtes. I følge Jacques De Staercke, en politiker med plass i partiets offisielle beslutningsorganer og derfor en med et godt sammenligningsgrunnlag, var dette den egentlige ledelsen i partiet. Når en avgjørelse var tatt her kunne ikke partiets bestemme noe som avvek nevneverdig fra dette (Beke 2005: 83).

Undertegnelsen av skolepakten i 1958 markerer et vendepunkt for partiet (Beke 2005: 485 - 487). Her blir den religiøse skillelinjen passifisert og partiet og søylen mister både et mobiliserende felles utgangspunkt og en felles fiende, de ikke-troende. I tillegg mister partiet flertallsposisjonen, og det blir tydelig at de heller ikke lenger etterstreber den. Dette gjør at lojaliteten til partiet synker og det blir vanskelig å overbevise søyleorganisasjonene om at de bør jobbe for sine interesser via partiet.

Beke konkluderer med at forholdet mellom partiet og søyleorganisasjonene etter 1958 svekkes i stadig økende grad. Dette trekkes imidlertid i tvil av Lieven de Winter som har undersøkt alle de seks tradisjonelle partienes forhold til sine tradisjonelle søyleorganisasjoner. Han hevder tvert i mot at kristendemokratene fortsatte å ha en tett tilknytning til de tidligere standenorganisasjoner (De Winter 1989: 715). Særlig sterke er båndene i Flandern, i Vallonia er ikke de sosio-økonomiske interessene like velorganisert som her. Fagbevegelsen er splittet i to og siden 1972 har den ene delen også samarbeidet

---

¹ Bekes bok handler bare om tidsrommet 1945 til 1968, men som vi skal se senere fortsatte dette i i hvert fall tyve år til

med andre partier. I tillegg eksisterer organisasjonen for middelklassen ikke lenger (De Winter 1989: 719).

Forskjellen på standenes innflytelse i Flandern og Vallonia ses blant annet på nominasjonslistene (De Winter 1989: 715 – 720). I nord var andelen parlamentsmedlemmer uten tilhørighet til en av de tre standene i 1978 nede i 7,4 prosent og har siden den stabilisert seg her². Tilsvarende tall i sør var 40 prosent i 1974 og 78 og oppe i 47 prosent i 1981. Videre holder organisasjonene i Flandern tett kontakt med sine parlamentsmedlemmer. Fagforeningen og bondeorganisasjonen møter disse fast en gang i måneden og alle tre inviterer sine parlamentsrepresentanter til møter i organisasjonen, både på nasjonalt og lavere plan (ibid: 716-717). Informasjon om dette er ikke oppgitt for Vallonia.

De Winter (1989: 722) mener også man kan se standenes innflytelse helt opp på ministernivå. Av de 168 ministre og statssekretærer de flamske kristendemokratene har hatt i perioden 1958 – 1985 tilhørte 41,1 prosent arbeiderbevegelsen, 14,0 prosent bondeorganisasjonen og 16,4 prosent middelklasseforeningen. 28,6 prosent var uten tilknytning til noen stand. De vallonske kristendemokratene har hatt 114 kabinettmedlemmer hvorav 29,8 hadde bånd til arbeiderbevegelsen og 29,0 prosent tilhørte middelklasseorganisasjonen. Dertil har standene også reservert ministerposter, for eksempel har landbruksdepartementet som oftest vært ledet av en fra bondeorganisasjonen, og departementet for sosial sikkerhet, arbeid, familie og helse har med ett unntak alltid vært i hendene på noen fra den kristne arbeiderbevegelsen. De Winter levner liten tvil om at søyleorganisasjonene har hatt og fortsatt har stor innflytelse.

Det neste bidraget stammer fra 1999. Her hevder Deschouwer at kristendemokratene etter 1945 fikk en mer sentral rolle i den katolske søylen enn sin forgjenger, men at det ikke var snakk om "real leadership" (Deschouwer 1999: 83). De tre andre standene fortsatte å arrangere aktiviteter på egen hånd og var dessuten representert i partiets organer og på nominasjonslistene. Etterhvert som velferdsstaten vokste frem, ble søylen både styrket og svekket. Den fikk utvidet oppgavespekteret og mer penger og ressurser. Samtidig økte behovet for profesjonalisering og mange opplevde konflikt mellom lojalitet til søylen og profesjonen. Dette sås for eksempel ofte i utdanningssystemet hvor kristne lærere prioriterte

---

² De Winters artikkel er skrevet i 1989 og sier naturligvis ikke noe om utviklingen etter dette.

å være gode lærere fremfor å fokusere på skolens kristne verdier.

Deschouwer mener i likhet med De Winter at søyleorganisasjonene har beholdt sine bånd til partiet. "Standene krever fortsatt sikre plasser på nominasjonslistene og proklamerer uten å nøle at de ønsker å utøve politisk innflytelse gjennom de kristendemokratiske partiene" (Deschouwer 1999: 83). Dette gjelder imidlertid bare i Flandern, i Vallonia er båndet mellom søylen og partiet så godt som forsvunnet (ibid: 84).

Deschouwer (1999: 84) konkluderer med at partiets forhold til søyleorganisasjonene mot slutten av 1990-tallet er omtrent som det var på 1920-tallet: Partiet leder ikke søylen, men fungerer som en arena der søyleorganisasjonene møtes og konkurrerer. Søylen forblir sterk på grunn av tette bånd til staten som har vært mulig å holde konstante ettersom partiet/partiene har sittet i regjering hele perioden mellom 1945 og valget i 1999.

3.1.5 Sosialistene

Også sosialistpartiet fikk nytt navn og ny struktur etter andre verdenskrig (Duverger 1961: 10). Fra å være et arbeiderparti med indirekte medlemsskap ble det et sosialistparti med direkte partistruktur, men samarbeidet med økonomiske, sosiale og kulturelle grupper som delte partiets målsetninger fortsatte via diverse komiteer både på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå (Duverger 1961: 10). Under den politiske striden rundt valg av regent i 1950 samlet det sosialistiske partiet, fagforeningen, helseforsikringsordningen og kooperativene seg mot kong Leopold III i The committee of common action (ibid: 13). Herved gikk samarbeidet i en enda tydeligere retning mot det mønsteret som var før krigen.

Sammenlignet med kristendemokratene er den sosialistiske søylen langt mer partisentrert (Deschouwer 1999: 85). Alle søyleorganisasjonene er enten opprettet av partiet eller direkte koblet til det. Koblingen mellom fagforening og parti er svært sentral og søylen er også sterkest der hvor fagforeningen er sterkes, altså i den sørlige delen av landet. Fagforeningsaktivister og ledere er valgt på sosialistiske lister og fagforeningsledere er medlemmer av de sentrale partiorganer.

De Winter omtalte i 1989 helseforsikringsordningen og fagforeningen som søylens viktigste organisasjoner i tillegg til partiet. Kooperativene som var så viktige ved dannelsen av partiet hadde allerede da nesten forsvunnet. De Winter hevder at medlemsskap i

søyleorganisasjonene ofte er et formelt eller uformelt kriterium for en sikker plass på valglistene, men oppgir ikke tall for dette (De Winter 1989: 720).

På slutten av 1970-tallet ble ledelsen i det flamske sosialistpartiet gradvis byttet ut med en generasjon politikere med et mer venstrevridd ståsted. Disse hadde som regel ikke bakgrunn fra arbeid i søyleorganisasjonene (De Winter 1989: 720-721). En slik endring hadde ikke skjedd i det franske søsterpartiet frem til 1989.

På samme måte som den kristendemokratiske søylen ser man at nettverket av sosialistiske organisasjoner overlever utfordringene etter andre verdenskrig fordi de sosialistiske partiene ofte deltar i regjeringssamarbeid (Deschouwer 1999: 85).

3.1.6 De liberale

Både den liberale søylen og det liberale partiet appellerte til langt færre enn den kristendemokratiske og den sosialistiske. Derfor var det aldri nødvendig å forene liberale belgiere i store, gjensidig koblete organisasjoner (Deschouwer 1999: 86). Ikke desto mindre er det liberale partiet det partiet som etter andre verdenskrig har hatt mest institusjonaliserte formelle bånd til andre organisasjoner fra sin søyle, den liberale fagforeningen, den liberale helseforsikringsorganisasjonen samt mange liberale kultur- og filosofiorganisasjoner (Deschouwer 1999: 86). Søylen har, sammenlignet med de andre vært svak og partiet har utgjort den dominerende delen og representert søylen utad (Deschouwer 1999: 86). Dette beskrev også De Winter i 1989. Han mente det var vanskelig å se noen klare fraksjoner hos de liberale fordi partiet, som et tidligere kaderparti, ble styrt av et lite antall sterke ledere (De Winter 1989: 721).

I 1961 brøt partiet med sitt tidligere anti-klerikale image og dermed åpnet opp for en stor gruppe kristne velgere (Deschouwer 1994: 89). Årsaken til dette var blant annet, i følge Gerard-Libois og Mabilie, pasifiseringen av den religiøse skillelinjen med skolepakten i 1958 (1981: 132). Strategien skulle vise seg å være vellykket, ved parlamentsvalget i 1965 fikk partiet 21,6 prosent av stemmene, mot 12,3 i 1961 (Deschouwer 1999: 94).

Siden 1965 har de liberales oppslutning i gjennomsnitt ligget på 19,1 (frem til 1995), hvilket er omtrent det samme som de andre tradisjonelle partiene har hatt på landsbasis. Likevel ble de frem til 1999 bare unntaksvis invitert med til regjeringssamarbeid ettersom

kristendemokraten og sosialistene hadde flertall i henholdsvis Flandern og Vallonia og derfor var naturlige koalisjonspartnere. Dette hevder Deschouwer (1999: 87) at var en medvirkende årsak til at de flamske liberale i 1992 igjen endret navn og profil. Det nye partiet er et utpreget anti-system parti som har gått hardt ut og kritisert søylesystemet og særlig det at søylene ved hjelp av sine partier har blitt en del av staten.

3.2 Oppsummering og forventning

Hvordan er det da rimelig å forvente at de belgiske søylepartienes forhold til interesseorganisasjoner er i dag? I Belgia har mange av de samme prosessene Kirchheimer mente at førte frem til catch-all partiet, utbygging av velferdsstaten, fremveksten av en stor, avideologisert middelklasse og oppmykning av de tradisjonelle skillelinjene funnet sted (Deschouwer 1999). Videre var Katz og Mairs antagelser om økt offentlig støtte til politiske partier allerede en realitet da teorien ble fremsatt i 1995. Dette skulle tale for enten mer distanserte bånd til flere organsiasjoner utenfor søylen eller oppløsning av alle bånd til alle interesseorganisasjoner. Imidlertid vet vi at det fortsatt er store politiske konflikter i Belgia hvilket skulle tyde på at det er reelle forskjeller mellom partiene. Vi så også at konsosierte demokratier har et annet utgangspunkt sammenlignet med andre etablerte demokratier ettersom massepartiets interne demokrati har vært så godt som fraværende i søylepartiene. Her dominerer den politiske eliten og når medlemmene ikke er med på å bestemme kan det tenkes at det er lettere å samarbeide med aktører utenfor partiet. Videre ser det ut til at søylepartiene er blitt styrket av føderaliseringsprosessen, hvilket skulle gjøre det mindre sannsynlig at partiene svekker båndene til søyleorganisasjonene. Det at Belgia er en parlamentarisk stat taler for bånd. Landets valgsystem, med proporsjonal representasjon begrenser dertil partienes nytte av et bredere nettverk.

Søylepartiene har riktignok lavere valgoppslutning enn før 1970, men dominerer fortsatt og nyere konkurrenter får bare unntaksvis være med i regjering. De tradisjonelle partiene har alltid vært sterke og med føderaliseringen har de dessuten fått ytterligere styrket sin posisjon, særlig de to største – kristendemokratene i Flandern og sosialistene i Vallonia som ved å dominere hver sin region får overført flere ressurser til seg selv.

Det er med andre ord flere forhold som skulle tilsi at de belgiske søylepartiene går i

retning av å svekke båndene til sine egne søyleorganisasjoner og utvikle distanserte bånd til et bredere nettverk av organisasjoner, men også omstendigheter som taler for det motsatte. Det lille som er blitt gjort av forskning på temaet gir heller ingen entydig svar. På den ene side tyder mye på at de to massepartienes formelle brudd med tidligere søyleorganisasjoner ikke ble fulgt opp på det uformelle plan. Samarbeidskomiteene er klare eksempler på at disse organisasjonene fortsatte å ha en spesiell status. På den annen side ser vi også tendenser til at de tette båndene er svekket, fremfor alt det at det flamske liberale partiet har begynt å kritisere systemet. Ikke desto mindre, lite tyder på at det har skjedd en storstilt avvikling av de tradisjonelle båndene. Forholdet til andre interesseorganisasjoner vet vi svært lite om, men hvis det stemmer at nærhet til en viss grad utelukker bredde virker det rimelig å anta at partiene ikke har utviklet særlig nære bånd til disse.

Jeg vil argumentere for at de forholdene jeg har skissert i dette kapitlet taler for at det antagelig har skjedd en viss svekkelse av partienes bånd til søyleorganisasjoner, men langt i fra en oppløsning av dem. Derfor vil jeg forvente følgende/ mener jeg det er rimelig å forvente at de belgiske søyepartienes forhold til sine egne søyleorganisasjoner har gått fra å være svært nært til å bli mer distansert de siste femti årene, men er fortsatt relativt tett sammenlignet med andre etablerte demokratier. Parallelt med dette har partiene etablert distanserte bånd til andre partiers søyleorganisasjoner og organisasjoner som ikke er en del av søylesystemet. Totalt sett er spekteret av organisasjoner partiene har kontakt med blitt bredere, men partienes egne søyleorganisasjoner står i en særstilling med både flere og mer institusjonaliserte bånd for kontakt.

4 Forskningsdesign og metode

Denne undersøkelsen er et beskrivende studium med det formål å belyse de tre, senere seks, belgiske søylepartienes forhold til interesseorganisasjoner og hvordan dette har utviklet seg over tid. Empirisk er denne undersøkelsen begrenset til de tradisjonelle partiene i Belgia, men ettersom jeg har forankret studiet i generell teori kan funnene bidra til økt forståelse for utvikling av partier generelt og i konsosierte demokratier spesielt. I kapittel tre argumenterte jeg for at Belgia muligens er et avvikende case, også blant konsosierte demokratier. Det er imidlertid vanskelig å fastslå dette så lenge partiers forhold til interesseorganisasjoner i de andre konsosierte demokratiene ikke er undersøkt.

Dybdekunnskap om politiske partiers forhold til interesseorganisasjoner krever en inngående undersøkelse, dermed fremstår det som mest hensiktsmessig å foreta en kvalitativ innholdsanalyse. I neste avsnitt forklarer jeg hvordan jeg har gått frem for å finne datamateriale. Derest gir jeg en nærmere beskrivelse av analyseteknikk og hvordan jeg forsøker å måle nærhet og bredde. Avslutningsvis vurderer jeg dataenes reliabilitet og validitet.

4.1 Datainnsamling

Den belgiske professoren Kris Deschouwer (1992: 123) har gitt følgende beskrivelse av hvordan det er å innsamle informasjon fra belgiske partier:

"The fact that parties are largely "de facto" organizations is quickly realized by anyone who tries to gather official information on them. They keep their own records very badly. There is no obligation to make reliable administrative reports or financial reports. The administration thus is (in most parties) a mess, and anything that refers to the financial aspect is absolutely secret (and probably also a mess)."

Med andre ord er det få skriftelige kilder å få tak i fra før 1992. Siden den gang har lovverket for politiske partier blitt strengere, de må for eksempel offentliggjøre budsjettene sine, men fortsatt er lite skriftelig dokumentasjon tilgjengelig. Jeg har imidlertid en nesten

dekkende oversikt over partistatuttene fra perioden 1960 - 2009 og kommer til å basere meg på disse når jeg analyserer utviklingen av partienes forhold til interesseorganisasjoner over tid.

For å si noe om dette forholdet i dag anså jeg det som mest hensiktsmessig å innhente informasjon direkte fra partiene. Jeg reiste derfor til Brussel og intervjuet en representant fra hvert parti om temaet. Datainnsamlingen ble startet ved at jeg søkte etter allerede eksisterende litteratur om emnet. Jeg henvendte meg også til tre belgiske professorer med ekspertise på belgisk politikk og spurte om de kunne anbefale relevant tidligere forskning på de belgiske søylepartienes forhold til interesseorganisasjoner. To av dem svarte, og begge mente at det ikke var gjort noe særlig på dette området, men tipset meg om noen navn viss publikasjoner muligens kunne være relevant. Disse rådene ble etterfulgt og hjalp meg et stykke på vei. Jeg har også jevnlig brukt diverse belgiske og internasjonale elektroniske artikkeldatabaser på internett og mener jeg har god oversikt over tidligere forskning og tilgjengelige data.

4.1.1 Partistatutter

Deschouwer har samlet inn og oppsummert alle tilgjengelige partistatutter fra 1960 til 1989. Dette inkluderer alle de tradisjonelle partiene bortsett fra de vallonske kristendemokratene. Dette er også det eneste partiet som ikke har en link til de gjeldene statutter på hjemmesiden. Jeg ba også samtlige partier om tilgang til eventuelle nye versjoner fra mellom 1989 og i dag og fem av seks var behjelpelige med dette. Unntaket var igjen de vallonske kristendemokratene og de er derfor heller ikke i denne analysen. Alt materialet fra Deschouwer fikk jeg tilgang til på engelsk, og selv snakker jeg nederlandsk. Statuttene fra de vallonske partiene har jeg fått oversettelseshjelp til fra en nordmann med flere studieopphold i Frankrike bak seg. Det ville vært en fordel om jeg selv kunne språket godt nok eller hadde fått hjelp av en med fransk som morsmål, men ettersom målet bare er å identifisere de stedene interesseorganisasjoner er nevnt samt hvilke rettigheter de har i hvilke organer vurderer jeg det slik at dette ikke er en absolutt nødvendighet.

Som tidligere nevnt er det imidlertid ikke sikkert at slike formelle bånd har noen substansiell betydning, og som Pogunkte (2000: 84) påpeker er det dessuten alltid er en viss

fare for at partier ikke følger sine egne regler. Det gir i så fall liten mening å analysere disse, men det gir i det minste et inntrykk av hvordan partiet ønsker å fremstille de interne maktforhold for omverdenen. Han viser imidlertid til forskning som har funnet at partistatutter i stor grad reflekterer den interne maktbalansen i partiet (ibid: 85; Katz og Mair 1992: 7). Dermed er det rimelig å anta at det sier noe reelt om forholdet til interesseorganisasjoner.

4.1.2 Intervjuer

Ettersom jeg er interessert i partienes sentralorganisasjons forhold til interesseorganisasjoner var målet å intervju noen herfra med spesialkunnskap om partiets eksterne relasjoner. Dette er egenskaper jeg holder det for sannsynlig at en nasjonal sekretær eller generalsekretær, som tilsvarer et norsk partis parti- eller generalsekretær, innehar. Videre var jeg avhengig av at representantene for de franskspråklige partiene behersket engelsk eller eventuelt nederlandsk. Via e-post henvendte jeg meg til de foretrukne intervjuobjektene, hvor jeg redegjorde for oppgavens formål og hvorfor jeg ønsket å intervju dem. Partiene gjorde sitt beste for å komme min ønsker i møte og jeg er stort sett godt fornøyd med utvalget. Hos fire av fem partier fikk jeg møte en representant som hadde vært ved partiets sentraladministrasjon i minst fem år og jeg mener det da er rimelig å anta at de har tilstrekkelig kunnskap til å besvare mine spørsmål. Hos de vallonske sosialistene, derimot, intervjuet jeg den internasjonale sekretæren som riktignok hadde hatt en lang karriere som aktivt medlem, men som først var blitt ansatt i partiet for under et år siden. Det kan derfor være kontakter og bånd han ikke er kjenner til. De vallonske kristendemokratene (cdH) så jeg meg nødt til å utelukke fra analysen fordi de ikke hadde noen med både kjennskap til temaet og engelskferdigheter. En sekretær tilbød seg å gjøre intervjuet for meg på fransk og heretter oversette svarene til engelsk. Han fikk tilsendt intervjuguiden med utførlige instruksjoner, men skrev senere og beklaget at han ikke kom til å få tid grunnet ekstraarbeid i forbindelse med Herman van Rompuys avgang som statsminister og innsettelsen av den nye. Til tross for at jeg utsatt fristen og gjenntatte høflige purringer fikk jeg ingen svar. En oversikt over representantene fra de fem andre partiene med navn og stillingstittel samt tidspunktet for intervjuet finnes i appendix A.

Formålet med intervjuene var å få så mye fakta som mulig om det respektive partiets forhold til interesseorganisasjoner. Derfor valgte jeg å bruke en semi-strukturert intervjuguide med en rekke faste spørsmål. Intervjuene ble foretatt i lokaler hos de respektive partiene i Brussel høsten 2009. Med de flamske partirepresentantene foregikk intervjuet på nederlandsk, med de vallonske gikk det på engelsk. Jeg vurderte å la alt gå på engelsk for å ha presis det samme sammenligningsgrunnlaget, men kom frem til at det ville være en fordel å la halvparten få svare på sitt morsmål ettersom det økte sannsynligheten for mer utfyllende svar. At dette var riktig fikk jeg også bekreftet av en av de tre som direkte sa at han aldri kunne ha fortalt meg så mye på engelsk. Dertil er intervjuguiden relativt enkel og oversettingsfeil dermed lett å unngå. Et eksemplar av en engelsk og en nederlandsk versjon finnes i apendix B.

Gjennomføringen av intervjuene tok mellom 45 og 130 minutter. På forhånd spurte jeg om det var i orden at jeg brukte en digital opptager for å tape samtalen og alle informantene samtykket. Vi avtalte også at jeg skulle sende en oppsummering av analysen samt sitater til godkjenning og eventuell avklaring i god tid før oppgaven skulle trykkes. Før intervjuet forklarte jeg dem hvordan jeg definerte "parti" og "interesseorganisasjoner", og jeg satt igjen med det inntrykk at dette var uproblematisk. Intervjuene er transkribert og foreligger hos meg.

En viktig oppgave under gjennomføringen av datainnsamlingen er å foreta kildekritiske og kontekstuelle vurderinger av de ulike kildene (Grønmo 2004: 190). I vår sammenheng er spesielt relevant å stille spørsmålsteget ved kildens troverdighet, om vi kan ha tillit til at intervjuobjektene svarer sannferdig og ikke tilbakeholder relevant informasjon. Det må for eksempel vurderes om partiet kan ha interesse av å gi et annet inntrykk enn det som faktisk stemmer, for eksempel å nedtone betydningen av bånd til organisasjoner fra et bestemt samfunnssegment for å fremstå som et parti for hele folket. Denne risikoen kan man ikke unngå, men jeg har forsøkt å minske den ved å i analysen fokusere på organisasjonsfakta om hvilke konkrete bånd partiet har til de ulike organisasjonstypene. Dertil har jeg også supplert med informasjon fra partistatuttene.

4.2 Analyseteknikker

Analysene presenteres i to kapitler. Først, i femte kapittel ser jeg på utviklingen av partienes forhold til interesseorganisasjoner fra 1960 til 2009. Ettersom det er lite materiale fra denne perioden tilgjengelig har jeg begrenset meg til å gjøre en innholdsanalyse av partienes statutter. Dermed kan jeg bare si noe om utviklingen av partienes bånd til sine søyleorganisasjoner ettersom dette er den eneste organisasjonstypen som har hatt vedtektsfestede bånd. I første del av denne analysen forsøker jeg å måle styrken på partienes bånd til interesseorganisasjoner for dermed å kunne si noe om nærhet. Deretter vil jeg undersøke hvor mange søyleorganisasjoner partiene har vedtektsfestede bånd til for å si noe om bredden i partienes relasjoner til denne organisasjonstypen. Analysene er gjenngitt i grafer med utfyllende tekst.

I sjette kapittel gir jeg en nærmere beskrivelse av partienes forhold til interesseorganisasjoner i dag. Her er det først og fremst intervjumaterialet som blir analysert. Fakta om partienes bånd til de ulike organisasjonstypene gjengis i tabeller og blir deretter utdypet og illustrert med sitater. Sitatene er oversatt av meg.

De tre ulike formene for bånd innebærer forskjellige grad av nærhet til partiets beslutningsprosess, og det kan derfor være nærliggende å ta nære, institusjonaliserte bånd som et tegn på at partiet lar interesseorganisasjonen få stor innflytelse. Imidlertid er det, som Allern (kommer: 74) påpeker, ikke nødvendigvis en slik sammenheng. For eksempel kan det tenkes at et parti har nær kontakt med interesseorganisasjoner på grunn av en konflikt, enten i samfunnet eller mellom de to partene. Dessuten kan uformell kontakt også gi interesseorganisasjoner stor innflytelse (ibid: 74; Thomas 2001: 97).

Tilsvarende kan bredde også innebære forskjellige ting. Det at et parti har kontakt med et bredt spekter av organisasjoner kan bety at det er åpent parti som ønsker innspill fra alle. Imidlertid kan det også bare være symbolsk eller tradisjon (Allern kommer: 73). For å si noe sikkert om dette må ha konkret informasjon om konsekvensen av disse båndene. En undersøkelse av dette krever en dypgående granskning, helst av flere politikkfelt, men ettersom dette ikke er hovedformålet med denne oppgaven har jeg ikke prioritert dette. Jeg kommer imidlertid så vidt inn på det i slutten av analysen om partienes bånd til interesseorganisasjoner i dag.

4.3 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet er en betegnelse på datamaterialets pålitelighet (Grønmo 2004: 220). Høy reliabilitet innebærer at et studium kan gjennomføres av en annen forsker med tilnærmet samme resultat (ibid: 423). Dette er vanskeligere i et kvalitativt studium som dette hvor en stor del av datamaterialet stammer fra intervjuer. Imidlertid benyttet jeg en strukturert intervjuguide for at datainnsamlingen skulle foregå på en systematisk måte. Dertil er intervjuene transkribert og foreligger hos meg, hvilket gjør det mulig for andre å etterprøve mine resultater. Videre har jeg forsøkt å betrakte både partistatuttene og intervjuene med et kritisk øye, men det er selvfølgelig alltid en risiko for at man misforstår eller til og med er ført bak lyset.

Validitet er et uttrykk for hvorvidt dataene som brukes, belyser problemstillingen (Grønmo 2004: 231). Gir dataene et riktig bilde av de belgiske søylepartienes forhold til interesseorganisasjoner? Som tidligere nevnt stammer mine data fra partiene selv samt andre forskere – kilder som jeg anser som relevante, autentiske og pålitelige. Det at jeg har brukt forskjellige typer data styrker også validiteten (ibid: 411). Videre er en forkortet utgave av intervjuene godkjent av de respektive nøkkelinformantene hvilket bidrar til at det kommunikative validiteten er høy.

5 Utviklingen av partienes vedtektsfestede bånd 1960-2009

I dette kapitlet er målet å se på utviklingen av de belgiske søylepartienes bånd til interesseorganisasjoner fra 1960 og frem til i dag. Som nevnt i forrige kapittel er det svært lite relevant datamateriale om temaet, og jeg har vært nødt til å begrense meg til å bruke partistatutter og dermed kun se på én type bånd - overlappende organisasjonsstruktur. Ettersom det utelukkende er søyleorganisasjoner som har hatt så institusjonaliserte bånd vil denne analysen bare handle om partienes bånd til denne ene organisasjonstypen. Herved får jeg et skjevt bilde av båndene, men noe annet er ikke mulig med de foreliggende data. Som nevnt i tredje kapittel avsluttet både kristendemokratene og sosialistene ordningen med korporativt medlemskap etter andre verdenskrig. Ordningen er ikke blitt gjeninnført, og siden det liberale partiet aldri har hatt et slikt form for bånd vil denne analysen kun handle om organisasjoners vedtektsfestede rett til å delta i et eller flere partiorgan.

I andre kapittel argumenterte jeg for at partiers bånd til interesseorganisasjoner kan måles langs to dimensjoner: nærhet og bredde. Her vil jeg først forsøke å si noe om båndenes nærhet. Jeg undersøker hvor mange organer den enkelte organisasjon gis tilgang til per år og dividerer dette tallet på det totale antall partiorganer på nasjonalt nivå. Dette har jeg gjort for samtlige organisasjoner med vedtektsfestede bånd til et parti, deretter har jeg lagt disse scorene sammen og delt på antallet organisasjoner nevnt i partistatuttene. Hermed får jeg et proporsjonalt mål som kan sammenlignes på tvers av partier og over tid, også selv om antall partiorgan og interesseorganisasjoner nevnt i partistatuttene varierer. Funnene fra denne analysen er presentert i figur 5.1. Der nest vil jeg si noe om bredden i partienes relasjoner, vel og merke også her bare til søyleorganisasjonene. Figur 5.2 viser hvor mange interesseorganisasjoner de enkelte partier har hatt vedtektsfestede bånd til per år.

Figurene i dette kapitlet gir en oversikt over partienes bånd i organisasjoner som enten er nevnt ved navn eller som representanter fra bestemte grupper, for eksempel bønder eller middelklassen. Dette kan gi et litt misvisende bilde. For eksempel er "representanter fra middelklassen" langt mindre konkret enn dersom det hadde stått navnet på en konkret middelklasseorganisasjon. Det kan til og med være et tegn på at partiet ønsker nære bånd til

velgersegmentet, men ikke organisasjonen det representeres av. Samtidig er det mye mer spesifikt enn hvis det ikke hadde stått noe, og derfor har jeg under tvil valgt å ha dem med. Derimot fremkommer det ikke av grafene at de fleste partiene, også selv om de ikke spesifiserer noen navn, har vedtektsfestede bånd til en uspesifisert gruppe av "anerkjente organisasjoner". I slike tilfeller – som gjelder de fleste partier - kan det godt være at organisasjonen fortsetter å være representert, men ettersom man ikke har noen holdepunkter for å etterprøve dette anser jeg det som for upresist til å ha med. Denne gruppen blir imidlertid kommentert i avsnitt 5.2. Kapitlet avsluttes med en oppsummering og en konklusjon.

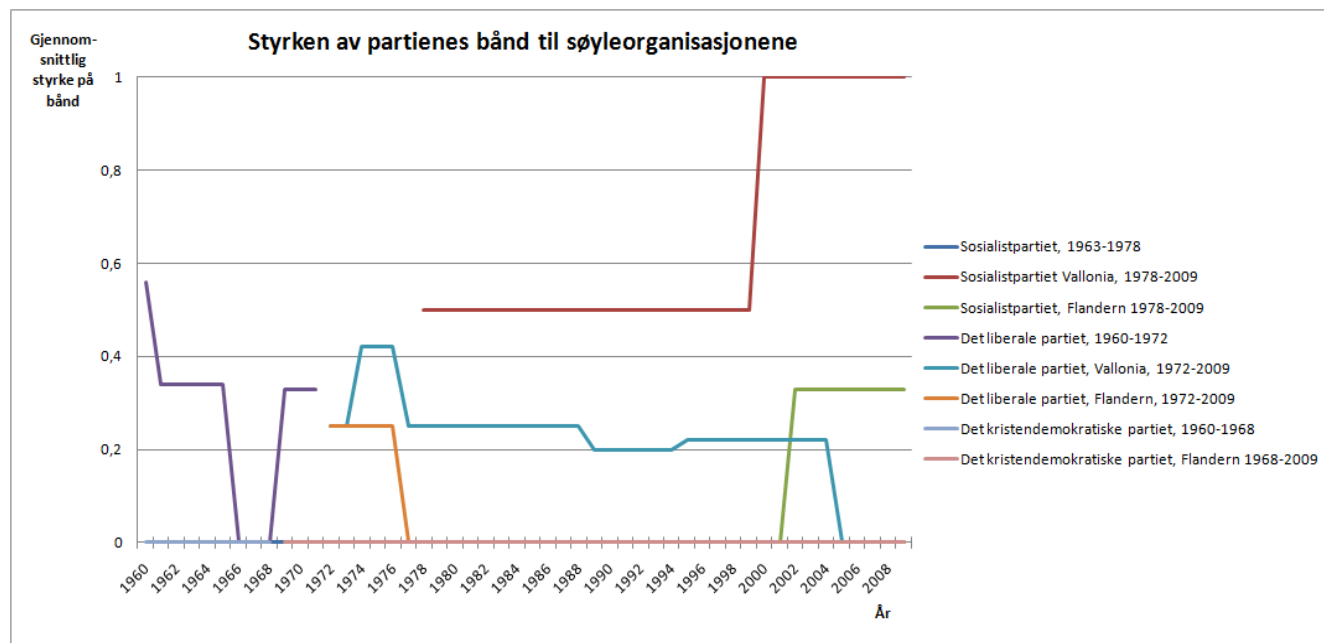
5.1 Nærhet: Styrken i partienes bånd til søyleorganisasjonene

For å si noe om partienes nærhet til sine søyleorganisasjoner, har jeg beregnet styrken på hver og ett partis gjennomsnittlige bånd per år. Først har jeg identifisert hvor mange organer hver og én organisasjon har vedtektsfestet rett til å møte i og delt dette tallet på det totale antallet partiorganer på nasjonalt nivå. Så har jeg lagt sammen scorene for alle organisasjoner med vedtektsfestede bånd til partiet og delt denne summen på antallet organisasjoner som var nevnt i partistatuttene det gjeldende året. For eksempel hadde det liberale partiet i 1960 fire partiorganer på nasjonalt nivå og bånd med åtte ulike organisasjoner. Av disse hadde to, fagforeningen og helseforsikringsordningen, møterett i tre organer hvilket gir dem en score på 0,66 mens de resterende seks hadde slike rettigheter i to organer og dermed en score på 0,50. Når man legger disse scorene sammen og deler på åtte (det totale antall organisasjoner) får man 0,54. Tallet jeg får da er et proporsjonalt gjennomsnitt på tvers av organisasjoner, med andre ord blir ikke resultatet påvirket av at partiene har bånd til et varierende antall organisasjoner.

Som det fremgår av figur 5.1 er høyeste mulige score 1,00. Dersom et parti får denne verdien innebærer det at alle organisasjoner partiet har bånd til kan møte i samtlige partiorganer. Jo lavere score, desto svakere er båndene, helt ned til 0,01. Dersom et parti har verdien 0,00, derimot, betyr det at ingen organisasjoner har vedtektsfestet møterett i noen partiorganer. Figur 5.1 viser med andre ord to forskjellige ting, både styrken på de båndene som faktisk finnes og det om partiene har bånd til noen interesseorganisasjoner i det hele

tatt.

Dette målet gir bare begrenset informasjon. Det antyder styrken på partienes gjennomsnittlige bånd til sine søyleorganisasjoner, men gir ingen informasjon om hvorvidt partiet har like sterke bånd til alle organisasjonene eller om noen er nærere enn andre.

Figur 5.1 Styrken av partienes bånd til søyleorganisasjonene^{*, **, ***}

* For sosialistpartiet foreligger bare data fra og med 1963

** Partiene som får verdi null er: Det kristendemokratiske partiet (1960 – 1968), det sosialistiske partiet (1963 – 1978), det liberale partiet (1963 – 1969), det liberale partiet i Flandern (1977 - 2009), det liberale partiet i Vallonia (2005-2009) og det sosialistiske partiet i Flandern (1978 - 2002)

*** Grafene er relativt konstante fordi de kun endrer retning det året endringer i vedtektene angående organisasjoners møterett vedtas.

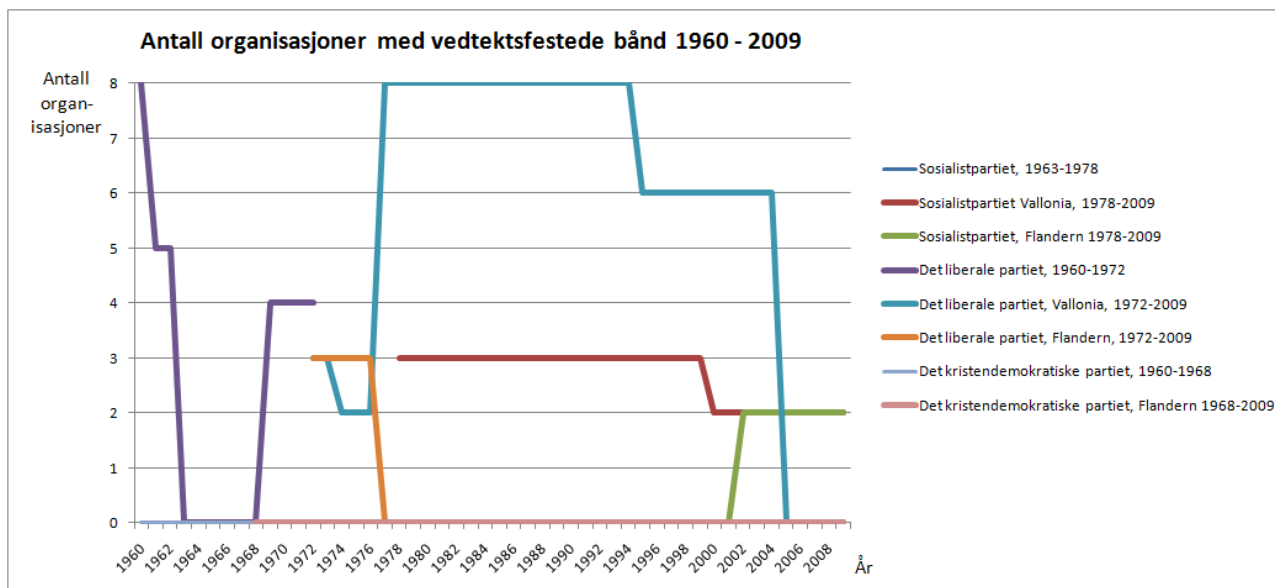
Før splittelsen av de tre partiene var det bare ett, det liberale partiet, som hadde vedtektsfestede bånd til interesseorganisasjoner. Dette kan indikere at de to resterende partier allerede da hadde et mer distansert forhold til sine tradisjonelle søyleorganisasjoner. Imidlertid er det stor variasjon i styrken på det liberale partiets bånd. I 1960 får partiet en score på 0,56, men denne synker til 0,36 med nye partistatutter i 1961. Fra 1966 til 1969 har ingen organisasjoner vedtektsfestet møterett, men deretter og frem til splittelsen i 1972 får partiet igjen en score på 0,36. Denne utviklingen er vanskelig å tolke ut fra et systemtrendperspektiv.

Etter splittelsen av partiene hadde det liberale partiet i Vallonia en liten periode fra 1974 til 1977 en score på 0,42, men fra 1978 og frem til 2005 synker den gradvis ned mot

0,2. Med andre ord har båndene vært relativt distanserte, særlig etter 1978. Søsterpartiet i Flandern fikk fra 1972 til 1977 en score på 0,25, heretter blir båndene avviklet. Vi ser altså også her at de båndene som har eksistert har vært rimelig svake. I de sosialistiske partiene, derimot, har utviklingen gått i motsatt retning. Det vallonske sosialistpartiet har en kurve som ligger på 0,5 fra og med opprettelsen i 1978 og i år 2000 stiger denne til 1,0 hvilket betyr at samtlige organisasjoner med vedtektsfestede bånd har rett til å møte i alle partiets organer. Dette kan tale for svært nære bånd. Søsterpartiet i Flandern holdt lenge konkrete organisasjonsnavn utenfor statuttene, men innførte vedtektsfestede bånd i 2002 hvilket skulle indikere et nærere forhold til de gjeldende organisasjoner. Imidlertid ser båndene ut til å være relativt distanserte, partiet får bare verdien 0,22. Som figur 5.1 viser, har ingen av de to kristendemokratiske partiene som er med i analysen, noen sinne gitt interesseorganisasjoner vedtektsfestede rettigheter til å møte i sine sentrale organer.

5.2 Bredde: Antallet søyleorganisasjoner partiene har bånd til

Som vi ser av figur 5.2 er både utgangspunktet og utviklingen svært forskjellig fra parti til parti når det gjelder antall organisasjoner de har vedtektsfestede bånd til. I 1960 var det bare ett av de tre søylepartiene som hadde slike, nemlig det liberale, men de hadde til gjengjeld åtte ulike organisasjoner nevnt spesifikt i statuttene. De samme rettighetene fikk også sosiale, økonomisk og politiske organisasjoner "anerkjent av sentralstyret". I 1961 ble alle de konkrete organisasjonene fjernet fra statuttene, men oppsamlingskategorien forble, så det kan tenkes at det formelle bruddet ikke fikk noen praktiske konsekvenser. Fire organisasjoner, fagforeningen, helseforsikringsordningen, den liberale fagforeningen for embedsmenn og det nasjonale senter for selvstendige arbeidere og høyere funksjonærer, fikk imidlertid sine tidligere rettigheter igjen i 1969 og beholdt disse frem til splittelsen av partiet i 1972. Antallet organisasjoner med vedtektsfestet rett til å møte i det liberale partiets organer var med andre ord i 1972 bare halvparten av det det var i 1960.

Figur 5.2 Antallet organisasjoner med vedtektsfestede bånd 1960 – 2009^{*, **, **}

* For sosialistpartiet foreligger bare data fra og med 1963

** Partiene som får verdi null er: Det kristendemokratiske partiet (1960 – 1968), det sosialistiske partiet (1963 – 1978), det liberale partiet (1963 – 1969), det liberale partiet i Flandern (1977 - 2009), det liberale partiet i Vallonia (2005-2009) og det sosialistiske partiet i Flandern (1978 - 2002)

*** Grafene er relativt konstante fordi de kun endrer retning det året endringer i vedtektene angående organisasjoners møterett vedtas.

Etter at det liberale partiet ble splittet i 1972 startet både etterfølgerne i Flandern og Vallonia med garantert representasjonsrett for tre organisasjoner, men i 1977 fjernet de flamske liberale de konkrete referansene. Alle "organisasjoner anerkjent av partiet" derimot, et punkt som hadde vært i statuttene i siden opprettelsen, ble videreført frem til 1993. I det liberale partiet i Vallonia nådde, som det fremgår av figur 5.1, antallet spesifiserte organisasjoner gamle høyder i 1977. Det holdt seg på åtte frem til 1995 da det sank til seks, og først i 2005 ble partiets vedtektsfestede bånd med disse brutt. Da ble også oppsamlingskategorien for "andre anerkjente organisasjoner", som hadde vært med siden 1972, fjernet fra statuttene.

For det sosialistiske partiet foreligger det ingen data før 1963. Da fikk imidlertid "representanter fra sosialistiske organisasjoner" vedtektsfestet rett til å bive møter i bestemte partiorganer og slik forble det frem til splittelsen i 1978. Den vallonske etterfølgeren, derimot, inkluderte fagforeningen, helseforsikringsordningen og kooperativene i statuttene helt fra starten, i tillegg til "sosialistiske organisasjoner" generelt. Dette har forblitt uendret bortsett fra at kooperativene, som i stor grad er blitt avviklet i Belgia, fra og med år 2000 ikke lenger er nevnt. Fra og med milleniumsskiftet er heller ikke

den uspesifiserte gruppen av organisasjoner med. Det flamske sosialistpartiet hadde også fra starten vedtektsfestede møterettigheter for "delegater fra andre sosialistiske organisasjoner". Fra og med 2002 er i tillegg to interesseorganisasjoner konkret nevnt i statuttene.

Med andre ord, det er ingen uniform trend blant de belgiske søylepartiene når det gjelder hvor mange organisasjoner de har vedtektsfestet rett til å delta i, men vi kan i noen grad se et felles mønster innad i søylen. Kristendemokratene har ikke hatt vedtektsfestede bånd til noen organisasjoner, men her må vi huske at den vallonske etterfølgeren ikke er med i analysen og at materialet således ikke kan si noe om hele søylen etter partisplittelsen i 1968.

5.3 Oppsummering og konklusjon

De to figurene viser to ganske forskjellige bilder av utviklingen av de belgiske partienes vedtektsfestede bånd til sine søyleorganisasjoner.

Når det gjelder styrken på båndene kan vi grovt sett skille mellom tre ulike utviklinger. I de liberale partiene har båndene i det store og det hele gått fra å være relativt nære i 1960 til å bli gradvis mer distanserte, for så å bli avviklet. Dette støtter opp under min forventning om at partienes bånd til søyleorganisasjonene er blitt svekket. Imidlertid ser vi den motsatte utviklingen hos de sosialistiske partiene som først vedtektsfestet søyleorganisasjonenes møterett i 1978 og 2002 i henholdsvis Vallonia og Flandern. Her har med andre ord båndene blitt nærere, særlig gjelder dette i den franskspråklige søylen hvor partiet fra og med år 2000 har en score på 1,00 og dermed ikke kan bli sterkere. Kristendemokratene derimot, hadde ingen slike bånd før splittelsen og den flamske etterfølgeren har heller ikke vedtektsfestet interesseorganisasjoners møterett i sine organer.

Vi får imidlertid et annet bilde ved å se på bredden i relasjonene. Hos de liberale varierte antallet veldig før splittelsen, men heretter har det vært rimlig høyt i Vallonia frem til avvikelingen av båndene i 2005. I det liberale partiet i Flandern fikk kun tre organisasjoner vedtektsfestede rettigheter i partiets statutter og dette varte bare i fem år, frem til 1977. Hos de franskspråklige sosialistene fikk fagforeningen, helseforsikringsordningen og kooperativene vedtektsfestede bånd i 1978. Ettersom sistnevnte etterhvert forsvant i Belgia ble de fjernet fra partiets statutter. Hos de

nederlandskspråklige sosialistene fikk også to konkrete organisasjoner plass i statuttene i 2002. Imidlertid modifiseres bildet noe dersom man tar hensyn til den uspesifiserte gruppen "anerkjente organisasjoner" som også gis rettigheter i partistatuttene. Denne er med fra starten hos alle de liberale og sosialistiske partiene og utgikk først i 1993, 2000 og 2005, hos henholdsvis de flamske liberale, de vallonske sosialistene og de vallonske liberale. I det flamske sosialistpartiets statutter er den fortsatt nevnt. Dette kan bety to ting: Enten er denne gruppen nevnt fordi partiene av en eller annen grunn synes at de må ha den med (som normer eller tradisjon) uten at det får konsekvenser i praksis, eller så innebærer det at flere organisasjoner enn dem som er nevnt konkret har adgang til partiets organer. Hvilket av disse alternativene som er nærmest virkeligheten er det vanskelig å si noe om, men det faktum at denne gruppen er med i alle partienes statutter i store deler av perioden som er blitt undersøkt kan tyde på at de ikke har vært ubetydlige.

De to figurene viser altså to ganske forskjellige bilder av utviklingen av de belgiske partienes vedtektsfestede bånd til sine søyleorganisasjoner, i hvert fall etter splittelsen av det liberale og det sosialistiske partiet i henholdsvis 1972 og 1978. Selv om det liberale partiet i Vallonia har hatt vedtektsfestede bånd til mange interesseorganisasjoner har disse vært relativt distanserte, og nå er båndene avviklet i begge de liberale partiene. I begge de sosialistiske partiene har grad av nærhet til søyleorganisasjonene økt de løpet av siste ti år.

I slutten av tredje kapittel argumenterte jeg for at det syntes rimelig å anta at partienes bånd til søyleorganisasjonene var svekket. Funnene i denne analysen gir bare delvis støtte til dette. Tre av fem partier hadde ingen vedtektsfestede bånd til noen interesseorganisasjoner i 2009, mens de to siste partiene hadde slike. Dessuten ble de avviklet så sent som i 2005 i det liberale partiet i Vallonia og innført så sent som i 2002 i det flamske sosialistpartiet. I 1960 hadde det liberale partiet nære bånd til sine søyleorganisasjoner, men etter dette er det bare sosialistene i Vallonia som har hatt det. Resten har med andre ord hatt relativt distanserte bånd eller ingen vedtektsfestede bånd i det hele tatt. Denne analysen gir som sagt et skjevt bilde av partienes bånd til interesseorganisasjoner ettersom den bare omhandler vedtektsfestede bånd og dermed også bare forholdet til søyleorganisasjonene. I neste kapittel skal vi derimot se på alle former for bånd og alle tre organisasjonstyper.

6 Partienes forhold til interesseorganisasjonene i dag

Analysen i forrige kapittel avdekket ingen entydig trend i utviklingen av de belgiske søylepartienes bånd til deres søyleorganisasjoner. I dette kapitlet vil jeg gi et mer detaljert bilde av partienes forhold til interesseorganisasjoner i starten av det 21. århundre. Her gir jeg en mer inngående beskrivelse av hvor nære båndene er ved at jeg, i tillegg til å se på overlappende organisasjonsstruktur, også undersøker interorganisatoriske bånd for kontakt og uorganiserte former for kontakt. I tillegg utvider jeg analysen til å omfatte hele spekteret av interesseorganisasjoner for dermed å kunne si noe om bredde.

Kapitlet består av ett underkapittel for hvert av partiene jeg har studert. Jeg begynner med de liberale partiene, Open Vlaamse Liberalen en Democraten (Open VLD) i Flandern og Mouvement réformateur (MR) i Vallonia, fortsetter med sosialistpartiene, nederlandskspråklige Socialisten en progressieven anders (Sp.a) og franskspråklige Parti Socialiste (PS) og avslutter med de flamske kristendemokratene Christen-democratisch en Vlaams (CD&V).

Hvert underkapittel begynner med en kort presentasjon av partiet. Her gir jeg en oversikt over hvilke former for kontakt de har, overlappende organisasjonsstruktur, interorganisatoriske bånd for kontakt og uorganiserte former for kontakt, med de ulike typene interesseorganisasjoner. Deretter kommer jeg nærmere inn på hvordan dette er for hver organisasjonstype, søyleorganisasjoner, andre partiers søyleorganisasjoner og andre organisasjoner.

Jeg vil først og fremst presentere rene organisasjonsfakta av relevans for mitt relasjonsbegrep: Hvilke mange ulike bånd forekommer, hvor institusjonaliserte er disse og hvor ofte forekommer de. Ikke desto mindre lar jeg også informantene fra partiene komme til ordet med eksempler og sin egen vurdering av nærhet og bredde i forholdet. For hver organisasjonstype ba jeg om en samlet karakterisering av partiets kontakt med denne gruppen. Den nøyaktige spørsmålsformuleringen var som følger: "Totalt sett, hvordan vil du beskrive kontakten mellom ditt parti og disse organisasjonene – er den: Sterk, moderat, svak, ikke-eksisterende, varierende, vet ikke?" Før jeg oppsummerer vil jeg, som antydnet i andre kapittel, også gjennomgå hvordan partiene vurderte de politiske konsekvensene av

deres kontakt med interesseorganisasjoner for å undersøke om de har substansiell verdi. Kapitlet avrundes med en oppsummering og en konklusjon.

6.1 Open Vlaamse Liberalen en Democraten

Det flamske Partij voor Vrijheid en Vooruitgang (P.V.V.) oppsto i 1971 etter splittelsen av det nasjonale liberale partiet (Open VLDs hjemmeside). I 1992 ble det transformert til et nytt parti, Vlaamse Liberalen en Democraten (VLD). Dette var et protestparti som høylydt kritiserte søylesamfunnet og selv brøt all kontakt med sine tidligere søyleorganisasjoner. I 2007 slo partiet seg sammen med sin noe mindre kartellpartner Vivant og fikk igjen nytt navn: Open Vlaamse Liberalen en Democraten (Open VLD). Dette ble ingen valgsuksess og partiet måtte overlate statsministerposten til kristendemokratene, men fortsatt i regjering. I Flandern sitter de i opposisjon etter å ha tapt regionalvalget i 2009. Partileder, Alexander de Croos budskap på partiets hjemmeside etter at han ble valgt i desember var “Nå er tiden inne for å fornye og forene” (Open VLDs hjemmeside). Som vi skal se gjelder dette også partiets bånd til interesseorganisasjoner.

Open VLD har ingen former for overlappende organisasjonsstruktur med noen av organisasjonstypene. Partiet har aldri hatt kollektivt medlemskap og avskaffet ordningen med at navngitte interesseorganisasjoner hadde vedtektsfestet representasjonsrett allerede i 1977. Interorganisatoriske bånd for kontakt har de imidlertid en del av. Som tabell 6.1. viser har partiet totalt fire av disse til de ulike organisasjonstypene. Uorganiserte former for kontakt har Open VLD sjeldent med søyleorganisasjonene og andre interesseorganisasjoner mens dette forekommer oftere med andre partiers søyleorganisasjoner (Cuylaerts 2009 [intervju]).

Tabell 6.1 Interorganisatoriske bånd: Open Vlaamse Liberalen en Democraten

	Søyle- organisasjoner	Andres søyle- organisasjoner	Alle andre organisasjoner
Permanente/ midlertidige samarbeidskomiteer			
Felleskonferanser			
Skrevne eller uskrevne avtaler om regelmessige møter og representasjon	X		
Formell invitasjon til partiets landsmøte	X		
Formell invitasjon til partimøter, seminarer og konferanser	X		
Spesifikke dialogseminarer/ høringer			
Formelle møter og andre former for kontakt mellom offisielle representanter		X	X

Kilde: Cuylaerts 2009 [intervju]

6.1.1 Søyleorganisasjoner

Open VLD hverken har eller har hatt overlappende struktur med sine søyleorganisasjoner. Derimot har partiet tre typer interorganisatoriske bånd for kontakt med den flamske liberale fagforeningen og helseforsikringsordningen. De to blir formelt invitert til landsmøtene, de får formelle invitasjoner til partimøter, seminarer og konferanser og det finnes uskrevne avtaler om regelmessige møter og representasjon. Søyleorganisasjonene blir dessuten alltid invitert til partiet for å snakke om politiske spørsmål. Den organiserte formen for kontakt forekommer regelmessig mens uorganisert kontakt, i form av uformelle møter mellom individuelle representanter, derimot kun skjer sporadisk i følge nøkkelinformanten fra Open VLD, rådgiveren Phillippe Cuylaerts. Han hadde ingen problemer med å karakterisere den flamske liberale fagforeningen og helseforsikringsordningen som partiets søyleorganisasjoner hvilket kan tyde på at disse fortsatt har en spesiell betydning for partiet. Kontakten med disse omtalte han som "svært god" (Cuylaerts 2009 [intervju]). Ikke desto mindre mener han at Open VLD egentlig ikke har noen søyleorganisasjoner ettersom partiet "de siste ti årene har kommet i konflikt med bestemte interessegrupper og derfor har problemer med å binde fagforeningen og helseforsikringsordningen til oss. For øyeblikket

har vi den minst faste søylen av alle demokratiske partier i Flandern og det er vårt store problem (Cuylaerts 2009 [intervju]). Partiet jobber imidlertid for å utvikle nærere bånd til disse organisasjonene i fremtiden. Samlet sett beskriver Cuylaerts partiets kontakt med søyleorganisasjonene som "moderat".

6.1.2 De andres søyleorganisasjoner

Det hender Open VLD har formelle møter med andre partiers søyleorganisasjoner så med denne gruppen har de en form for interorganisatorisk bånd. Uorganisert kontakt, derimot, i form av uoffisiell kontakt mellom individuelle representanter er det en del av. For eksempel ble lederen for det kristelige syndikat nylig invitert til en felleslunsj for partiets parlamentsmedlemmer.

I følge Cuylaerts (2009 [intervju]) har disse to formene for kontakt ulike årsaker. De formelle møtene kommer i stand fordi partiet har hatt statsministerposten i ti år og fortsatt sitter i den føderale regjering, men organisasjonene "kommer med et svært kritisk blikk på oss". Disse møtene er "svært formelle hvor relevant informasjon blir tilbakeholdt" (Cuylaerts 2009 [intervju]). Uorganisert kontakt derimot, er mer interessant. Open VLD forsøker å oppdage nye horisonter, snakke med mennesker med en annen mening enn dem og lære av hverandres sterke og svake sider. Totalt sett karakteriserer likevel rådgiveren fra partiet kontakten som "moderat til svak".

6.1.3 Alle andre organisasjoner

Det hender også at Open VLD har formelle møter og andre former for kontakt med offisielle representanter for andre organisasjoner. Partiet har altså også en form for interorganisatorisk bånd til andre enn de tradisjonelle søyleorganisasjoner. Partiet ber om informasjon når de trenger det, og via media går partirepresentanter i debatt med dem som måtte ha et annet synspunkt enn dem selv. Det skjer ukentlig at noen går ut og er uenige med dem og da forsøker partiet å overbevise med sine argumenter, i følge rådgiveren.

Uorganisert kontakt oppstår, i følge Cuylaerts (2009 [intervju]), utelukkende når representanter fra partiet og organisasjonene treffes på ulike tilstelninger. Slike møter kan brukes til å bygge nettverk som kan gi nye impulser noe Open VLD etter sigende har benyttet seg lite av i perioden de har sittet i regjering. Partiet er imidlertid nå inne i en

fornyingsfase og ønsker nye in-put og ideer og derfor mer slik kontakt. Samlet sett beskriver rådgiveren Open VLDs kontakt med andre interesseorganisasjoner som "moderat".

6.1.4 Oppsummering

Open Vlaamse Liberalen en Democraten har ingen form for overlappende struktur med interesseorganisasjoner. Likevel er det, som det fremgår av tabell 6.1, ingen tvil om at partiet har en annen form for kontakt med de tradisjonelle søyleorganisasjonene enn med de andre organisasjonstypene. Med disse har partiet tre ulike typer bånd, med de andre organisasjonstypene bare ett. Den organiserte kontakten forekommer regelmessig og den uorganiserte kontakten kun sporadisk med søyleorganisasjonene og andre interesseorganisasjoner, med de andre partienes søyleorganisasjoner er det omvendt. Imidlertid karakteriserer Cuylaerts partiets kontakt med de ulike interesseorganisasjonene nokså likt: moderate (søyleorganisasjonene og andre organisasjoner) og moderate til svake (andre partiers søyleorganisasjoner).

Med de andre partienes søyleorganisasjoner og andre organisasjoner ønsker Open VLD mer uformell kontakt og med egne søyleorganisasjoner ønsker de også en sterkere tilknytning. Nøyaktig hva dette innebærer er imidlertid ikke klart ennå, men det virker som om det menes mer institusjonaliserte og dermed nære bånd. "Open VLD er i en overgangsfase og fremtiden handler blant annet om hvordan vi kan finne tilbake til våre kjernevelgere, våre røtter og våre søyleorganisasjoner"(Cuylaerts 2009 [intervju]). Med andre ord er det liten tvil om at den liberale fagforeningen og helseforsikringsordninger står i en særstilling hos Open Vlaamse Liberalen en Democraten.

6.2 Mouvement réformateur

MR ble dannet i 2005 og var en sammenslåing av den vallonske fortsettelsen av det liberale partiet Parti Réformateur Libéral med Partei für Freiheit und Fortschritt, Front Démocratique des Francophones og Mouvement des Citoyens pour le Changement (Le Mouvement réformateur statuts, 2005). Partiet er med andre ord forholdsvis nytt, men har ikke desto mindre sittet i den nasjonale regjeringen helt siden opprettelsen.

Den vallonske etterfølgeren av det liberale partiet hadde lenge vedtektsfestet representasjonsrett for seks interesseorganisasjoner, men ved dannelsen av MR i 2005 ble

alle disse brutt. Partiet har aldri operert med noen former for kollektivt medlemskap. Interorganisatoriske bånd for kontakt har de imidlertid en del av. Som tabell 6.2 viser, har partiet totalt fire slike til de ulike organisasjonstypene. Med søyleorganisasjonene og med noen av de andre partienes søyleorganisasjoner forekommer det dessuten ofte uorganisert kontakt, men dette er svært sjeldent med de andre organisasjonene (Rousseau 2009 [intervju]).

Tabell 6.2 Interorganisatoriske bånd: *Mouvement réformateur*

	Søyle- organisasjoner	Andres søyle- organisasjoner	Alle andre organisasjoner
Permanente/ midlertidige samarbeidskomiteer			
Felleskonferanser	X	X	X
Skrevne eller uskrevne avtaler om regelmessige møter og representasjon			
Formell invitasjon til partiets landsmøte			
Formell invitasjon til partimøter, seminarer og konferanser	X		
spesifikke dialogseminarer/ høringer	X	X	
Formelle møter og andre former for kontakt mellom offisielle representanter	X		X

Kilde: Rousseau 2009 [intervju]

6.2.1 Søyleorganisasjoner

Frem til opprettelsen av MR hadde den liberale fagforening og helseforsikringsordningen vedtektsfestet rett til å delta på møter og stemme over forslag i PRLs statutter (Parti Réformateur Libéral 1995; Mouvement réformateur 2005). I 2005 ble det en slutt på dette men fortsatt har de fire interorganisatoriske bånd for kontakt. De har felleskomitéer og dialogseminarer, arrangerer konferanser sammen og organisasjonene blir invitert til partimøter, seminarer og konferanser når det er relevant. Slik organisert kontakt har de anslagsvis fem til ti ganger i måneden. De har mange prosjekter sammen og da samarbeider de alle tre, ikke bare for eksempel partiet og helseforsikringsordningen. I følge partiets generalsekretær, Jean-Phillippe Rousseau (2009 [intervju]), er dette noe alle parter tar

initiativ til.

Partene har også mye uorganisert kontakt, i form av uoffisiell kontakt mellom individuelle representanter og MR ønsker å gjøre denne mer formell (Rousseau 2009 [intervju]). For eksempel, da partiet skulle finne et nytt tilholdssted for fire år siden, spurte partiledelsen fagforeningen og helseforsikringsordningen om de var interessert i å flytte sammen med partiets hovedkvarter. "Jeg tror det hadde vært veldig bra for liberalismen i Belgia, men det var ikke praktisk mulig og av og til er det bedre å ikke være så tilknyttet" (Rousseau 2009 [intervju]). Han hevdet at partiet prøver å få i stand mer kontakt "fordi vi føler at det er en generell interesse for å jobbe sammen" (Rousseau 2009 [intervju]) og at årsaken til at det ikke er mer formell kontakt mellom MR og søyleorganisasjonene skyldes at de er litt redde for å offisielt og formelt binde seg til et parti. Totalt sett vil han beskrive MRs kontakt med søyleorganisasjonene som "moderat".

6.2.2 De andres søyleorganisasjoner

Mouvement réformateur har to slags interorganisatoriske bånd med denne organisasjonsgruppen. Det hender de arrangerer dialogseminarer og høringer og også at de møtes i felleskomitéer, men dette skjer sjeldnere enn med partiets egne søyleorganisasjoner. Kontakten med de andre partienes søyleorganisasjoner avhenger mer av aktualiteten og den varierer også med om partiet deltar i regjeringssamarbeid, i følge Rousseau (2009 [intervju]). Et parti i opposisjon må i større grad selv oppsøke informasjon, ellers får de, i følge generalsekretæren de opplysninger de trenger før de ber om det.

Hvor mye uorganisert kontakt MR har med disse organisasjonene varierer tilsynelatende veldig fra organisasjon til organisasjon. For eksempel har de med den vallonske føderasjonen for bønder (Fédération wallonne de l'Agriculture - FWA) "masse kontakt, vi er virkelig nære!" (Rousseau 2009 [intervju]). En av deres ministre var tidligere president i FWA og for tiden er partiet og denne organisasjonen ofte i kontakt fordi landets melkeprodusenter er i en vanskelig situasjon. Den nåværende presidenten herfra ble til og med invitert til partiets største politiske, og meget viktige, møte for å fortelle om situasjonen.

Med andre organisasjoner fra denne gruppen har MR ingen uorganisert kontakt og

generalsekretæren syntes det var vanskelig å gi en samlet vurdering av partiets kontakt med denne organisasjonstypen – den er veldig varierende og derfor vanskelig å gi en generell beskrivelse av.

6.2.3 Alle andre interesseorganisasjoner

På spørsmål om kontakt med andre organisasjonen var kommentaren svært kort: “Når de kontakter oss responderer vi. Det er det. Ingen organisert kontakt.” (Rousseau 2009 [intervju]). Dette er en svært bastant konklusjon og generalsekretæren vedgikk senere at han ikke hadde tilstrekkelig belegg for å uttale seg om hva hele partieliten gjør. Det er mulig at andre ansatte i MR henvender seg til disse dersom de selv er på jakt etter informasjon, partiet ønsker alle sider av saken – også den negative, men organisasjoners standpunkt pleier å være offentlige og dermed kjenner partiet til dem. Det skjer av partiet er splittet i noen spørsmål og da inviteres organisasjonene til å bidra i en debatt, men det skjer kanskje en gang annenhvert år og er mer en reaksjon enn et personlig initiativ fra MR. Generalsekretæren betegner samlet sett MRs kontakt med andre interesseorganisasjoner som svak.

6.2.4 Oppsummering

Siden opprettelsen i 2005 har Mouvement réformateur ikke hatt noen former for overlappende struktur med interesseorganisasjoner, partiet har altså ikke så veldig nære relasjoner til noen. Imidlertid har MR, som det fremgår av tabell 6.2, fire ulike former for interorganisatoriske bånd til søyleorganisasjonene, to til andre søyleorganisasjoner og et til andre organisasjoner. Med den første typen organisasjoner har MR regelmessig både organisert og uorganisert kontakt, med de to andre organisasjonstypene forekommer kontakten kun sporadisk. Partiets generalsekretær karakteriserte kontakten totalt sett som henholdsvis moderat, varierende, svak. Vi ser en tydelig forskjell mellom søyleorganisasjonene og de andre, men fortsatt ønsker partiet en sterkere tilknytning til sine tradisjonelle partnere. På den annen side er det en meget bevisst strategi fra partiets side å generelt ikke ha veldig sterke bånd med organisasjoner. MR ønsker, i følge generalsekretæren, en egen, ren profil.

6.3 Socialisten en progressieven anders

Det flamske sosialdemokratiske partiet ble opprettet i 1978 etter splittelsen av det belgiske sosialistpartiet. Partiet har til tross for varierende valgoppslutning deltatt i regjeringssamarbeid på nasjonalt nivå siden 1988, men trådte ut av dette etter et historisk valgnederlag i 2007.

Frem til 1948 fantes det bare en sosialistisk bevegelse, ikke enkeltstående organisasjoner (Duverger 1961, André 2009 [intervju]). Da denne ble delt opp, og det sosialistiske partiet ble en egen enhet, forsvant også ordningen med kollektivt medlemskap. Denne er ikke blitt gjenopptatt siden. Imidlertid fikk to organisasjoner, den flamske sosialistiske fagforeningen og helseforsikringsordningen vedtektsfestet representasjonsrett i Sp.as organer i 2002, så i dag har altså partiet overlappende organisasjonsstruktur med to andre organisasjoner (Socialisten en progressieven anders 2002). Som tabell 6.3, viser har de også alle de former for interorganisatoriske bånd som min inndeling åpner for. Partiet har også hyppig uorganisert kontakt med alle organisasjonstypene, særlig søyleorganisasjonene i følge partiets nasjonale sekretær, Alain André (2009 [intervju]).

Tabell 6.3 Interorganisatoriske bånd: Socialisten en progressieven anders

	Søyle- organisasjoner	Andres søyle- organisasjoner	Alle andre organisasjoner
Permanente/ midlertidige samarbeidskomiteer	(X)*		
Felleskonferanser	X		
Skrevne eller uskrevne avtaler om regelmessige møter og representasjon	X		
Formell invitasjon til partiets landsmøte	(X)**		
Formell invitasjon til partimøter, seminarer og konferanser	X	X	X
Spesifikke dialogseminarer/ høringer	X		X
Formelle møter og andre former for kontakt mellom offisielle representanter	X	X	X

* Her kategoriseres “Sociale gemeenschappelijke actie” under tvil som en samarbeidskomite. Dette er et organ som har eksistert i snart seksti år. Temaene for møtene her er hemmelig, men i følge den nasjonale sekretæren diskuteres det strategi – ikke samordning av politikk.

** Organisasjonene får ingen invitasjon, men ettersom representanter herfra har fast plass i sentralstyret som arrangerer

landsmøtet er de sikret representasjon her

Kilde: André 2009 [intervju]

6.3.1 Søylorganisasjoner

I tillegg til vedtektsfestede bånd har Sp.a, som tabell 6.3. viser, alle former for interorganisatoriske bånd det er mulig å ha (i henhold til den inndelingen som brukes her) med sine søylorganisasjoner. Disse har alltid plass i sentralstyret som møtes en gang i uken. Det er dette organet som organiserer alle partiets aktiviteter, dermed er søylorganisasjonenes representanter med på å gjøre dette. Videre møter lederne for fagforeningen og helseforsikringsordningen partiformannen og et antall ministre fast en gang i måneden i et organ kalt Sosialistisk Fellesaksjon (Sosialistische Gemeenschappelijke Actie). Disse møtene er formelle, men lukkede og her snakkes det først og fremst strategi. Sp.a og søylorganisasjonene holder også felleskonferanser en eller to ganger i året. Uorganisert kontakt finner også sted ofte (André 2009 [intervju]). Det er ikke mer enn ti minutters gangavstand mellom de tre organisasjonenes lokaler og representanter møtes derfor ofte både i nærområdet og på andre tilstelninger. Stort sett er det partiet som tar initiativ til den formelle kontakten og søylorganisasjonene som initierer den uorganiserte kontakten.

Som det fremgår har Sp.a et nært forhold til sine søylorganisasjoner. Totalt sett karakteriserer den nasjonale sekretæren kontakten som "sterk", men understreket at dette kan variere. "Vi er som en familie. Av og til er vi veldig sinte på hverandre og da slutter vi å komme en periode, men vi finner alltid tilbake igjen" (André 2009 [intervju]).

6.3.2 De andres søylorganisasjoner

Som det fremgår av tabell 6.3, har Sp.a to slags interorganisatoriske bånd med andre partiers søylorganisasjoner. Det hender at det arrangeres formelle møter mellom offisielle representanter. Av og til blir noen invitert til å tale på partimøter, men bare når det er relevant for temaet. Hva uorganisert kontakt angår så gjelder det samme her som med alle de andre organisasjonstypene – de møtes regelmessig på forskjellige tilstelninger: "Belgia er et foreningsland hvor alle snakker med hverandre" (André 2009 [intervju]).

Den nasjonale sekretæren understreker at partiet ønsker å være åpne for alle. Han

hevder at søylene er litt "utvannede" og derfor har Sp.a også god og regelmessig kontakt med de andre partienes søyleorganisasjoner, for eksempel den katolske fagforeningen og middelklasseorganisasjonen. Men, dette betyr ikke så mye mer enn at de er på talefot, det er sjeldent de organiserer ting sammen. Det er heller ikke ofte partiet tar initiativ til kontakt, det er først og fremst organisasjonene som kommer til dem. Dessuten varierer kontaktfrekvensen veldig fra organisasjon til organisasjon: noen har de aldri kontakt med. Totalt sett karakteriserer den nasjonale sekretæren Sp.as kontakt med denne interesseorganisasjonstypen som "svak".

6.3.3 Alle andre organisasjoner

Som vi ser av tabell 6.3, har partiet også tre slags interorganisatoriske bånd til alle andre organisasjoner. Det skjer ofte at Sp.a blir invitert til debatter og kongresser i disse organisasjonen og vica versa, de inviteres til spesifikke dialogseminarer og det forekommer formelle møter og andre former for kontakt mellom offisielle representanter. Uorganisert kontakt er det, på samme måte som med de andre organisasjonene, konstant (André 2009 [intervju]). Hvor stor grad av kontakt de har varierer naturlig nok også fra organisasjon til organisasjon, men Sp.a forsøker å høre alles mening. Dette mener den nasjonale sekretæren at er helt nødvendig for å skrive partiprogram, komme med lovforslag, stille spørsmål og knytte kontakter, men legger ikke skjul på at det forhåpentligvis har en positiv innvirkning på valgresultatet. Totalt sett mente André at partiets kontakt med denne typen interesseorganisasjoner var bedre enn moderat, men ikke gode nok til å være sterke – altså et sted i mellom.

6.3.4 Oppsummering

Socialisten en progressieven anders fremstår som et parti som ønsker så mye som mulig kontakt med omverdenen og organisasjonslivet. Ikke desto mindre er søyleorganisasjonene i en særstilling, og det i langt større grad enn hos de liberale. Først og fremst har partiet og disse organisasjonene overlappende organisasjonsstruktur ved at fagforeningen og helseforsikringsordningen har vedtektsfestet rett til å delta i partiets beslutningstagende organer. Videre har Sp.a syv slags interorganisatoriske bånd til disse, i motsetning til et bånd og to bånd til andre partiers søyleorganisasjoner og tre bånd til andre organisasjoner. Sp.a og

søyleorganisasjonene møtes regelmessig i Sociale gemeenschappelijke actie, men enda mer tungtveiende er det at de har fast plass i partiets sentralstyre som møtes en gang i uken. Det er dette organet som organiserer alle partiaktiviteter og dermed inviteres søyleorganisasjonenes representanter også med på alt som skjer i partiet. André beskriver kontakten totalt som "sterk", "svak" og "sterk/moderat", men ga inntrykk av at den siste kategorien trekkes opp av noen få organisasjoner partiet har svært hyppig kontakt med. Partiet har altså bånd til et bredt spekter av organisasjoner, men med svært varierende intensitet og grad av institusjonalisering. Med utgangspunkt i det tidligere skisserte rammeverket vil jeg karakterisere Sp.a som et klassisk søyleparti som har åpnet seg en del for impulser fra resten av samfunnet (Flandern). Dette stemmer også godt med Andrés avsluttende kommentar: "Vi vil snakke med alle, men søyleorganisasjonene jobber med det som er kjernevirksomheten i partiet og der derfor helt nødvendige kontakter"(André 2009 [intervju]).

6.4 Parti Socialiste

Parti Socialiste er det tradisjonelle sosialistpartiets arvtager i Vallonia. Her er det det desidert største partiet og på landsbasis er det det nest største. PS har vært med i den føderale regjering siden 1988.

Partiet har, i likhet med søsterpartiet i Flandern, ikke gjenopptatt ordningen med kollektivt medlemskap etter at det sosialistiske partiet avsluttet ordningen i 1948 (Duverger 1961, Gambini 2009 [intervju]). Parti Socialiste åpnet imidlertid allerede helt fra starten for at andre organisasjoner fikk vedtektsfestet representasjonsrett i partiets organer og i dag er det to, den vallonske, sosialistiske fagforeningen og helseforsikringen som har det. PS har med andre ord overlappende organisasjonsstruktur med andre organisasjoner. Som det fremgår av tabell 6.4. har partiet også fem interorganisatoriske bånd og dertil hyppig uorganisert kontakt med alle organisasjonstypene.

Tabell 6.4. Interorganisatoriske bånd: Parti Socialiste

	Søyle- organisasjoner	Andres søyle- organisasjoner	Alle andre organisasjoner
Permanente/ midlertidige samarbeidskomiteer	(X)*		
Felleskonferanser	X		
Skrevne eller uskrevne avtaler om regelmessige møter og representasjon	X		
Formell invitasjon til partiets landsmøte			
Formell invitasjon til partimøter, seminarer og konferanser		X	X
Spesifikke dialogseminarer/ høringer			
Formelle møter og andre former for kontakt mellom offisielle representanter			X

- Action Commune, den vallonske ekvivalenten til Socialistische gemeenschappelijke actie i Flandern, karakteriseres her under tvil som en samarbeidskomite.

Kilde: Gambini 2009 [intervju]

6.4.1 Søyleorganisasjonene

Som vi ser av tabell 6.4 har PS tre slags interorganisatoriske bånd med sine søyleorganisasjoner. I likhet med sitt flamske søsterpartiet møter partiet sin fagforening og helseforsikringsordningen månedlig i Action Commune (den vallonske ekvivalenten til Socialistische gemeenschappelijke actie i Flandern). Det er også en norm om å invitere hverandre til sine møter hvilket skjer en til to ganger i måneden. De prøver å ha fellesarrangementer og -konferanser, men det avhenger av den politiske dagsorden og skjer sjeldnere enn en gang i året. Uorganisert kontakt i form av varierende former for uoffisiell kontakt mellom individuelle representanter og talsmenn forekommer derimot ofte og regelmessig.

Det er, i følge Gambini (2009 [intervju]) en bevisst strategi hos PS å styrke båndene til sine søyleorganisasjoner. Partiet har vært i en del konflikter med fagforeningen de siste årene, noe som i følge partiets internasjonale sekretær førte til et dårlig valg i 2007, men de to siste årene har det vært partiets strategi å jobbe tett med dem og han er overbevist om at

fagforeningen virkerlig merker en forskjell. Med helseforsikringsordningen har de etter sigende aldri hatt noen problemer, "bortsett fra at vi forsøker å overbevise dem om at de også må inn på den politiske arena og ikke bare jobbe med helseforsikring (Gambini 2009 [intervju])." Med andre ord ønsker partiet enda nærere kontakt med disse organisasjonene. "Dette er de viktigste organisasjonene for PS. Vi deler felles verdier og prøver å jobbe sammen. Jeg håper flere og flere innser at vi har felles verdier og felles interesser og at vi burde samarbeide på best mulig måte for å få gjennomslag for disse verdiene og interessene"(Gambini 2009 [intervju]). Alle parter tar initiativ til kontakt, dette skjer hele tiden. Den internasjonale sekretærens vurdering av partiets kontakt med søyleorganisasjonene samlet sett var at den er sterk³.

6.4.2 De andres søyleorganisasjoner

Parti Socialiste har, som det fremgår av tabell 6.4, bare et slags interorganisatorisk bånd til de andre partienes søyleorganisasjoner. Det hender noen får formelle invitasjoner til partimøter, seminarer og konferanser, men det skjer ikke ofte. PS' uorganiserte kontakt med disse organisasjonene varierer svært mye (Gambini 2009 [intervju]). De har for eksempel fått bedre og bedre kontakt med den kristne bondeforeningen, kristne utviklingsorganisasjoner og kristne arbeidere. Sistnevnte oppfordrer til og med indirekte sine medlemmer til å stemme på PS – "a revolution in Belgium" (Gambini 2009 [intervju]). De jobber tett og noen av deres tidligere ledere har blitt med i PS. Ettersom kontakten varierer så mye som den gjør fra organisasjon til organisasjon synes Gambini det er vanskelig å i en totalbeskrivelse av disse båndene, men med noen av disse organisasjonene er de i hvert fall svært nære.

6.4.3 Alle andre organisasjoner

PS har to slags interorganisatoriske bånd med alle andre organisasjoner. De blir formelt invitert til partimøter, seminarer og konferanser og det offisielle representanter fra partiet og organisasjonene har møter og andre former for kontakt. For eksempel har partiet noe som kalles Commision IEV. Dette er refleksjonskomitéer ledet av en representant fra partiet sentralt. Den internasjonale sekretæren leder flere slike komitéer som dreier seg om

---

³ Eller med Gambinis egne ord "Strong! Strong, strong, strong, strong, strong, strong, strong, strong, strong!!!" (2009 [intervju])

internasjonale spørsmål og forsøker å arrangere månedlige møter. Til disse forsøker han å få med alt som finnes av organisasjoner og han har inntrykk av at kollegaene prøver det samme. Videre skjer det også at interesseorganisasjonene tar kontakt for å diskutere politiske, aktuelle spørsmål. Uorganisert kontakt forekommer også ofte (Gambini 2009 [intervju]). Imidlertid varierer det det også her mye mellom de ulike organisasjonene og Gambini synes det er vanskelig å gi en samlet beskrivelse annet enn at det varierer.

6.4.4 Oppsummering

Parti Socialiste og deres søyleorganisasjoner har overlappende organisasjonsstruktur ved at fagforeningen og helseforsikringsordningen har vedtektsfestet rett til å delta i partiets beslutningstagende organer. Når det gjelder antallet interorganisatoriske bånd er det imidlertid ikke så stor forskjell mellom de ulike organisasjonstypene, det varierer mellom tre, ett og to bånd til henholdsvis søyleorganisasjoner, andres søyleorganisasjoner og andre organisasjoner. Partiet og søyleorganisasjonene møtes regelmessig i Action Commune og de har også månedlig uorganisert kontakt. Med andre organisasjoner forsøker de også å møtes månedlig, men dette er ikke like fast og institusjonalisert. PS har og regelmessig uorganisert kontakt med andre partiers søyleorganisasjoner og andre interesseorganisasjoner. Gambini beskriver kontakten totalt som sterk, varierende og varierende ettersom partiet har mye kontakt med noen representanter fra de to siste organisasjonstypene.

I likhet med sitt flamske søsterparti fremstår PS som et tradisjonelt søyleparti med hensyn til kontakt med interesseorganisasjoner, om enn i noe mindre grad. Det ble oppgitt flere eksempler på andre partiers søyleorganisasjoner som partiet jobber tett med og for hvem de faktisk har forandret seg litt for å passe bedre til. Likevel, søylepartiene er utvilsomt i en særstilling. Partiet har til og med et eksplisitt mål om enda tettere samarbeid med disse.

6.5 Christen-democratisch en Vlaams

CD&V er Belgias største parti og har tradisjonelt vært tilknyttet den største av søylene. Mellom 1945 og 1999 har partiet bare ett år stått utenfor regjeringssamarbeid og som regel hatt statsministerposten (Deschouwer 1999: 95). Så fulgte åtte år i opposisjon, men etter en uovertruffen valgseier i 2007, gjenvant CD&V sin posisjon også her.

Det opprinnelige katolske partiet hadde en ordning for kollektivt medlemskap, men da det ble omformet til et kristendemokratisk parti i 1945 brøt det alle overlappende organisasjonsstrukturer. Slik har det fortsatt. CD&V har også bare ett interorganisatorisk bånd som det fremgår av tabell 6.5. Partiet har ingen uorganisert kontakt med de andre partienes søyleorganisasjoner, men det hender at det finner sted varierende former for uoffisiell kontakt mellom individuelle representanter og talsmenn fra partiet og søyleorganisasjonene og de andre organisasjonene, i følge partiets nestformann. CD&V har med andre ord noe uorganisert kontakt med disse organisasjonstypene.

Tabell 6.5. Interorganisatoriske bånd: Christen-democratisch en Vlaams

	Søyle- organisasjoner	Andres søyle- organisasjoner	Alle andre organisasjoner
Permanente/ midlertidige samarbeidskomiteer			
Felleskonferanser			
Skrevne eller uskrevne avtaler om regelmessige møter og representasjon			
Formell invitasjon til partiets landsmøte			
Formell invitasjon til partimøter, seminarer og konferanser			
spesifikke dialogseminarer/ høringer			
Formelle møter og andre former for kontakt mellom offisielle representanter			X

Kilde: Beke 2009 [intervju]

6.5.1 Søyleorganisasjoner

Det kristendemokratiske partiet har hverken overlappende organisasjonsstruktur eller noen form for interorganisatoriske bånd til sine søyleorganisasjoner. Noe uorganisert kontakt mellom individuelle representanter fra organisasjonene og partiet forekommer nok også, men i liten grad etter hva partiets nestformann Wouter Beke kjenner til (2009 [intervju]). Likevel har partiet beholdt kontakten med disse organisasjonene, men denne går først og fremst via folkevalgte og ministre i forbindelser med lovforslag og ikke gjennom partiets sentraladministrasjon. Parlamentsmedlemmer og ministre som selv er medlem av noen av søyleorganisasjonene møtes i "politiske komitéer" en gang eller annenhver måned. Her

snakker de om den politiske agenda og aktuelle temaer. Sett under ett betegner han CD&Vs kontakt med sine tradisjonelle søyleorganisasjonene som moderat.

6.5.2 De andres søyleorganisasjoner

Som det fremkommer av tabell 6.5, har CD&V heller ingen interorganisatoriske bånd til andre partiers søyleorganisasjoner. De har heller ingen former for uorganisert kontakt. Nestformann Bekes eneste kommentar til dette punktet var: "Kontakten med organisasjoner som det også finnes en kristelig versjon av er svært liten og svak"(Beke 2009 [intervju]).

6.5.3 Alle andre interesseorganisasjoner

Med andre organisasjoner derimot, har CD&V en form for interorganisatorisk bånd, nemlig formelle møter og andre former for kontakt mellom offisielle representanter. Med denne organisasjonstypen har partiet også noe uorganisert kontakt i form av uoffisiell kontakt mellom individuelle representanter og talsmenn (Beke 2009 [intervju]). I følge partiets nestformann dreier kontakten seg i stor grad om utveksling av informasjon, og det er både partiet og interesseorganisasjonene som tar initiativ til den. Selv har han for eksempel kontaktet mange typer organisasjoner i forbindelse med å skrive valgprogram, men kontakt forekommer i alle ledd av beslutningsprosessen som i arbeidet med å komme frem til en regjeringserklæring, utføringen av denne og i arbeidet med å lage nye og evaluere lover. "Vi er et overveiende parti. Vi snakker mye med sivilsamfunnet for å få full oversikt over saken og komme frem til våre standpunkter"(Beke 2009 [intervju]). Hans vurdering av CD&Vs kontakt med denne typen organisasjoner er at den er moderat.

6.5.4 Oppsummering

Som det skulle fremgå av det overstående er Christen-demokratisch en Vlaams et parti med svært få bånd til interesseorganisasjoner. Partiet har ingen overlappende organisasjonsstruktur og de er uten interorganisatoriske bånd til hverken søyleorganisasjoner eller andre partiers søyleorganisasjoner og har bare ett slik bånd til andre organisasjoner. Med egne søyleorganisasjoner og andre organisasjoner har de noe uorganisert kontakt. Likevel betegner Beke kontakten som moderat i to av tilfellene mens den er svært liten med andre partiers søyleorganisasjoner. Dette kan indikere at i hvert fall

delar av søylesystemet fortsatt preger partienes virkemåte og at det muligens er noen aspekter ved det å ha bånd til interesseorganisasjoner som min inndeling ikke fanger opp. Det fremstår likevel som litt merkelig at partiet har en form for interorganisatorisk bånd med andre organisasjoner og ingen med de kristendemokratiske søyleorganisasjonene ettersom dette skulle indikere nærere kontakt med den førstnevnte gruppen. Det virker også underlig at Flanderns desidert største parti har så lite kontakt med fagforeninger eller helseforsikringsordninger, som man skulle tro at er rimelig store og innflytelsesrike organisasjoner. Det kan nok delvis være en konsekvens av at det er en del regelmessig kontakt mellom CD&Vs parlamentsrepresentanter og søyleorganisasjonene, men det kan nok også skyldes at partiet ønsker å fremstå som en inkluderende folkeparti uten spesielle bånd til noen.

6.6 Politiske konsekvenser

Som vi har sett, er partiene temmelig ulike hva forholdet til interesseorganisasjoner angår, både med henblikk på nærhet og bredde. Det som imidlertid er også interessant er om båndene har substansiell verdi – påvirker kontakten partienes synspunkt og handlemåte. For å undersøke dette kreves en dyptgående analyse av mange ulike politikkområder, hvilket ikke har vært mulig å få til i en avgrenset oppgave som denne. På dette punktet må jeg bare forholde meg til å hva en person fra hvert parti sier, med de tidligere nevnte ulempene det innebærer. På spørsmålet om hvordan kontakten med interesseorganisasjoner påvirket partiets politikk, fikk jeg ganske så ulike svar⁴.

Begge de liberale partiene påsto at de i særdeles liten grad lar seg påvirke av andre. Tydeligst var MR: "Aldri! Jeg har aldri sett partiet på vei i en retning møte en organisasjon som sier "Dere tar feil" og derpå endre mening. Aldri (Rousseau 2009 [intervju])!" Han mener MR har fullgod informasjon om alle temaer og står for sitt ståsted. Det som derimot muligens kan skje, er at personer i partiet som bruker mye tid på å spesialisere seg på tema får informasjon som gjør at han endrer oppfatning, men dette har han ikke konkrete eksempler på. Dersom det oppstår nye spørsmål, går partiet grundig til verks og legger mye

---

⁴ Den eksakte spørsmålsformuleringen var som følger: Dette gjelder alle de tre interesseorganisasjonstypene vi har snakket om. I følge deg, hvordan påvirker denne kontakten ditt partis politikk? Kan du gi meg tre eksempler hvor kontakt med interesseorganisasjoner har gjort en forskjell?

arbeid ned i å komme frem til et standpunkt. Det samme gjelder Open VLD, noe representanten derfra hevder at skyldes partiets svært tydelige ideologiske profil. "Vi tror på mulighetene og kraften til individene, valgfriheten for individet. Derfor prøver vi selv å stå for over egen overbevisning, vårt eget program"(Cuylaerts 2009 [intervju]).

De andre tre partiene derimot, oppgir at kontakten med interesseorganisasjoner har stor innflytelse på politikken. Representantene herfra vektla partiets ønske om å orientere seg og se alle sider av en sak før de tar avgjørelser, at dette nærmest er en plikt regjerende partier har. Dertil kunne alle gi tre eksempler på saker hvor kontakt med interesseorganisasjoner hadde gjort en forskjell for partiet. De to sosialistpartiene fremhevet særlig kontakten med søyleorganisasjonene." Vi får ofte kritikk for at vi har så tett kontakt med de to [søyleorganisasjonene], men vi mener det er svært viktig å høre alle synspunkter før vi tar en avgjørelse. Etter slike konsultasjoner skjer det ofte at vi forandrer vårt ståsted litt, men det hender også ofte at vi ikke gjør det og da blir det dårlig stemning" (André 2009 [intervju]). De flamske kristendemokratene derimot, trakk spesielt frem betydningen av kontakten med de andre organisasjonene.

6.7 Oppsummering

Tabell 6.6 viser en oversikt over samtlige partiers bånd til de tre organisasjonstypene. Her ser vi, som det også har fremkommet av de foregående avsnitt, at det er betydelige variasjoner mellom partiene. Størst forskjell er det mellom sosialistene og kristendemokratene i Flandern, hvor førstnevnte har overlappende organisasjonsstruktur og alle mulige former for interorganisatoriske bånd for kontakt (i følge min inndeling) med søyleorganisasjonene, noen interorganisatoriske bånd med de andre to organisasjonstypene og regelmessig kontakt med alle organisasjonstypene. Christen-demokratisch en Vlaams, derimot, har ingen overlappende organisasjonsstruktur, bare en form for interorganisatorisk bånd for kontakt (med andre organisasjoner) og sjeldent eller aldri uorganisert kontakt med de tre organisasjonstypene.

Tabell 6.6 Belgiske politiske partier og de ulike bånd for kontakt med interesseorganisasjoner

	Overlappende organisasjonsstruktur			Interorganisatoriske bånd for kontakt			Uorganiserte bånd for kontakt		
	Søyleorg.	Andres søyleorg.	Andre org.	Søyleorg.	Andres søyleorg.	Andre org.	Søyleorg.	Andres søyleorg.	Andre org.
Open VLD				3	1	1	Sjeldent	Sjeldent	Regelmessig
MR				4	2	2	Regelmessig	Regelmessig	Sjeldent
Sp.a	X			7	2	3	Regelmessig	Regelmessig	Regelmessig
PS	X			3	1	2	Regelmessig	Regelmessig/ varierer	Regelmessig/ varierer
CD & V						1	Sjeldent	Aldri	Sjeldent

Både kristendemokratene og sosialistenes forgjengerne hadde overlappende organisasjonsstruktur med søyleorganisasjonene frem til andre verdenskrig. Disse ble brutt med dannelsen av de nye partiene og har ikke blitt gjenninnført siden. Etter splittelsen av sosialistpartiet har både den flamske og vallonske etterfølgeren gitt søyleorganisasjonene garantert representasjonsrett i beslutningstagende organer. Frem til 2002 hadde de franskspråklige liberale søyleorganisasjoner også slike rettigheter og partiet vurderer å begynne med det igjen.

Interorganisatoriske bånd for kontakt er noe alle partiene har, med nesten alle typer organisasjoner. De tetteste båndene har Sp.a som både er det eneste med skrevne avtaler om regelmessige møter med sine søyleorganisasjoner og som lar representanter fra søyleorganisasjonene delta på faste ukentlige møter i partiet. Begge de sosialistiske partiene møter dessuten søyleorganisasjonene en gang i måneden. De var også de eneste som beskrev kontakten med denne typen organisasjoner som sterk, de andre hadde også flere eksempler på interorganisatoriske linker, men karakteriserte den som moderat. I følge de ulike informantene har partiene svært varierende kontakt med andre partiers søyleorganisasjoner. CD&V karakteriserte den som klart svak, mens alle de andre kom med eksempler på organisasjoner fra denne gruppen de mener de har gode både organiserte og uorganiserte kontakter med.

De fleste partiere har også uorganisert kontakt med de fleste typer

interesseorganisasjoner. Unntakene er fra CD&V og andre søyleorganisasjoner og Open VLD og deres egne organisasjoner og søyleorganisasjoner.

Sett under et gir analysen det inntrykk at belgiske politiske partiers har utvidet spekteret av typen interesseorganisasjoner de har kontakt med, men at søyleorganisasjonene fortsatt har en unik posisjon som kan være på vei til å styrkes. De to sosialistiske partiene har allerede vedtektsfestede bånd til denne organisasjonstypen og de to liberale partiene er åpne for å opprette slike. Derimot tyder lite på at det er aktuelt for noen av disse fire å danne like nære bånd til de andre organisasjonstypene, selv om de også har interorganisatoriske og uorganiserte bånd for kontakt med disse. Det er nettopp ved å se på overlappende organisasjonsstruktur som tydeliggjør forskjellen mellom søyleorganisasjonene og de andre to organisasjonstypene. Når man sammenligner interorganisatoriske og uorganiserte bånd for kontakt ser vi et mer ensartet mønster, men fortsatt har søyleorganisasjonene litt flere kanaler for kontakt. Unntaket er det flamske sosialistpartiet som har alle former for interorganisatoriske bånd (som min inndeling åpner for) med fagforeningen og helseforsikringsordningen. Dertil skiller CD&V seg fra de andre ved at de tilsynelatende foretrekker en viss distanse mellom partiet sentralt og alle typer interesseorganisasjoner. Partienes egenvurdering av deres kontakt med de ulike organisasjonstypene støtter også opp under det generelle bildet. Ingen av mine nøkkelinformanter karakteriserte kontakten med søyleorganisasjonene som svakere enn kontakten med de andre organisasjonstypene, men i det store og det hele ga de ikke uttrykk for svært markante forskjeller heller.

Inntrykket totalt sett er at representanten fra PS's avsluttende ord er en dekkende beskrivelse av holdningen i de liberale og sosialistiske partiene. "Jeg må si at det er en vanskelig balansegang, det å ha en profil som både appellerer til en bredere del av velgermassen og samtidig holde så gode kontakter som de gjerne vil med de tradisjonelle samarbeidspartnerne. Når vi må velge går vi for de sistnevnte: Først og fremst vil vi styrke vårt eget nettverk og vår egen familie, det er sikkert og visst! (Gambini 2009 [intervju])".

6.8 Konklusjon

Det eksisterer betydelige forskjeller mellom belgiske partiers forhold til interesseorganisasjoner. Vi kan imidlertid konstatere at utviklingen kartellpartitiesen

forespeiler, det at det ikke lenger skulle finnes bånd for kontakt mellom politiske partier og interesseorganisasjoner, ikke har funnet sted i Belgia. Unntaket er landets største parti, Christen-democratisch en Vlaams som bare har interorganisatoriske bånd med organisasjoner som ikke er søyleorganisasjoner og ellers ikke har andre former for bånd enn noe uformell kontakt mellom individuelle representanter og talsmenn. De andre fire partiene har interorganisatoriske bånd med alle organisasjonstypene, men samtlige har flest slike med egne søyleorganisasjoner. Med unntak av Socialististen en progressieven anders er forskjellen imidlertid ikke så veldig stor og i det store og det hele er ikke båndene like nære som man kunne forventet i et idealtypisk konsosiert demokrati.

7 Oppsummering og konklusjon

Formålet med denne oppgaven var å finne ut hvordan de belgiske søylepartienes forhold til interesseorganisasjoner har utviklet seg fra og med 1960 og gi et mer utfyllende bilde av hvordan situasjonen er i slutten av det første tiåret etter årtusenskiftet. Med dette vil jeg å bidra til debatten om hvordan og i hvilken grad de siste femti årenes endring i etablerte demokratier har påvirket politiske partier generelt, og i konsosierte demokratier spesielt.

7.1.1 Teori

I følge teoriene som forklarer endringer av partiorganisasjoner med eksterne endringer skulle politiske partiers forhold til interesseorganisasjoner har utviklet seg fra å bestå av svært nære bånd til noen utvalgte organisasjoner til å bli mer og mer distanserte og omfatte flere og flere organisasjoner (Duverger 1961; Kirchheimer 1966). Noen går enda lenger og hevder at disse båndene i dag er tilnærmet oppløst (Katz og Mair 1995). Denne utviklingen forventes å ha funnet sted i alle etablerte partier.

Jeg trakk imidlertid frem to andre forhold som jeg mener det er grunn til å anta at også kan har påvirket utviklingen av de politiske partiene i Belgia. For det første har landet vært regnet som et av kroneksempelene på konsosierte demokratier (Lijphart 1981: 8; Luther 1999: 3) og er det i noen grad fortsatt (Lijphart 2009: 4). For det andre har landet gått gjennom omfattende institusjonelle endringer hvilket kan tenkes å ha påvirket forholdet mellom partier og interesseorganisasjoner. Derfor forventet jeg en annen utvikling hos de belgiske søylepartiene, nemlig at de per i dag har et nært forhold til sine egne søyleorganisasjoner, men også har etablert mer distanserte bånd til de to andre organisasjonstypene.

7.1.2 Konseptualisering og operasjonalisering

Teoriene som vektlegger systemtrendperspektivet sier mer eller mindre direkte at partiers forhold til interesseorganisasjoner varierer langs to dimensjoner: Nærhet og bredde. For å måle nærhet argumenterte jeg for at det er hensiktsmessig å skille mellom tre forskjellige former for kontakt: Overlappende organisasjonsstruktur, interorganisatoriske bånd for kontakt og uorganiserte former for kontakt. Dette er et relativt krevende måleinstrument

sammenlignet med det å bare bruke partistatutter, men som vi har sett får man ved å inkludere de to siste formene et langt mer presist bilde av forholdet. Videre må man også ta hensyn til kontaktfrekvens og hvordan representantene fra partiene selv beskriver kontakten. Ettersom det ville være vanskelig å telle alle organisasjoner et parti har kontakt med, målte jeg bredde ved å skille mellom tre organisasjonstypene: partienes egne søyleorganisasjoner, andre partiers søyleorganisasjoner og alle andre organisasjoner. Jeg argumenterte for at dette er en meningsfull inndeling i konsosierte demokratier og for at nære bånd til andre partiers søyleorganisasjoner var et tegn på at søylestrukturen var i ferd med å miste betydning.

7.1.3 Avgrensinger og begrensninger

I tillegg til å insnevre antallet undersøkelsesobjekter til de seks belgiske søylepartiene så jeg meg nødt til å avgrense meg på en rekke andre områder. For det første valgte jeg å konsentrere meg om partisiden av relasjonen parti-interesseorganisasjon. For det andre har jeg bare sett på partienes sentralorganisasjons bånd til interesseorganisasjoner. Sist, men ikke minst, har jeg unlatt en del organisasjoner fra undersøkelsen, både dem som i tradisjonell forstand ikke tilhører organisasjonssamfunnet som firmaer og kommersielle tenketanker.

En av oppgavens hovedutfordringer var å finne data og informasjon. Årsakene til dette er i hovedsak lite forskning på temaet og hemmelighold fra de involverte parter. I tillegg hadde jeg heller ikke anledning til å intervjuere flere enn én person fra hvert parti, men jeg var heldig og fikk stort sett møte representanter med god kunnskap om og lang fartstid i partiets sentralorganisasjon. Ett parti måtte utelukkes i analysen: de vallonske kristendemokratene, Centre Démocrate Humaniste (cdH). Jeg fikk ikke mulighet til å intervjuere noen derfra, Kris Deschouwer har dem ikke med i sin oversikt over partistatutter og de gjeldende statutter er ikke publisert på partiets hjemmeside.

7.2 Hovedfunn fra den empiriske analysen

Med forbehold om de overnevnte begrensninger, hvilke tendenser ser vi blant de belgiske søylepartiene? Av de fem partiene jeg har analysert har ingen kollektivt medlemskap og bare to, de sosialistiske partiene, gir interesseorganisasjoner garantert representasjon i

sentrale/nasjonale partiorganer. Imidlertid er det ikke så lenge siden de liberale partienes søyleorganisasjoner også hadde slike rettigheter, denne ordningen ble først avviklet i 1993 og 2005 i henholdsvis Flandern og Vallonia og hos sistnevnte vurderes det faktisk om den skal gjenopptas. De flamske kristendemokratene skiller seg fra de andre her ved at de ikke har hatt slike bånd siden før reformeringen i 1945.

Også ved å undersøke interorganisatoriske bånd for kontakt ser vi at søyleorganisasjonene er nærmere sitt parti enn de andre partienes søyleorganisasjoner og alle andre interesseorganisasjoner. Unntaket er det kristendemokratiske partiet i Flandern som etter sigende bare har en form for bånd for kontakt og det med organisasjoner som faller inn under siste kategori. De flamske sosialistene skiller seg også ut på dette punktet ettersom de har syv former for interorganisatoriske bånd for kontakt med søyleorganisasjonene mens de andre tre partiene bare har tre eller fire. Antallet former for bånd med de to siste organisasjonstypene varierer mellom en og tre.

Når vi kommer til partienes uorganiserte bånd for kontakt er det derimot større forskjeller, både mellom partiene og organisasjonstypene. Imidlertid var det overraskende hvor lite personoverlapp som kom frem. Det er imidlertid en viss risiko for at mine resultater skyldes underrapportering, enten fordi dem jeg intervjuet ikke hadde nok kunnskap om sine kollegaers tilknytning til interesseorganisasjoner eller at de ikke syntes at de kunne si det.

I slutten av kapittel tre skisserte jeg en forventning om at Belgias søylepartier på starten av det 21. århundre har relativt nære bånd til sine søyleorganisasjoner samtidig som de også har etabler mer distanserte bånd til organisasjoner som ikke er en del av søylesystemet. Denne finner jeg bare delvis hold for. Det som er helt tydelig er at partiene har ganske nære bånd til sine søyleorganisasjoner og har sterkere tilknytning til disse enn de andre organisasjonstypene. Alle har dessuten interorganisatoriske bånd til både andre partiers søyleorganisasjoner og andre organisasjoner noe de i følge forskningslitteraturen i utgangspunktet ikke hadde. Forskjellen mellom organisasjonstypene er imidlertid ikke så stor hvilket støtter opp under Kirchheimers catch-all tese. Det store unntaket er Christendemocratisch en Vlaams som bare har en form for interorganisatorisk bånd og det er med andre organisasjoner. Det kan tenkes at det skyldes at kontakten går via andre kanaler, men

med de definisjoner og avgrensinger jeg har gjort her, kommer partiet nokså nærme kartellpartimodellen.

Utviklingen over tid viser heller ingen entydig utvikling. Noen partier har fått mer distanserte bånd til sine søyleorganisasjoner, hos andre er disse blitt nærere. Tilsvarende mønster ser vi i utviklingen av hvor mange organisasjoner med vedtektsfestet møterett i ett eller flere av partiets organer – hos noen partier har dette tallet sunket, hos andre har det steget.

7.3 Potensielle forklaringsfaktorer

Mine funn samsvarer med andre ord bare delvis med teorien. Hva kan forklare variasjonen vi ser mellom partiene i dag? De belgiske søylepartiene har mange likhetstrekk. De ble opprettet på omtrent samme tid og på nasjonalt plan forholder de seg til samme institusjonelle setting. Dermed ser det ut til at forklaringene på forskjellene finnes i Harmels tredje kategorien av perspektiver på partiers utvikling, teorier om *avgrenset endring*, hvor man er åpen for at partiendring både kan skyldes ekstern stimuli og interne faktorer.

Duverger mente at partienes opprinnelse i stor grad ville prege dem videre i deres utvikling. Dette ser ikke ut til å stemme hos de belgiske søylepartiene. Ett av de opprinnelige massepartiene har brutt alle bånd til de sine søyleorganisasjoner mens kaderpartiene og de resterende massepartiene har beholdt dem. Derimot kan ulike ideologi være noe av årsaken. Samtlige partier trakk frem ideologi som en viktig forklaring på hvorfor de de forholdt seg til omverdenen, og dermed også interesseorganisasjoner, som de gjorde.

Undersøkelsen har i liten grad handlet om partienes motivasjon for å eventuelt beholde, avvikle eller utvikle bånd til interesseorganisasjoner. En god del av svaret på hvorfor partienes kontakt med de ulike organisasjonstypene varierer, vil nok ligge her. Vi må heller ikke glemme at denne undersøkelsen bare har sett på en side ved relasjonen og at interesseorganisasjonene også er med på å styre utviklingen. Flere av partiene kom med eksempler på slik påvirkning, for eksempel sa de franskspråklige liberale at det var søyleorganisasjonene som hadde valgt mer distanserte bånd mens partiet ønsket å gjøre disse nærmere.

Med andre ord, både politiske partier og interesseorganisasjoner er selvstendige aktører som ikke nødvendigvis har identiske mål, ideer og muligheter. For å forstå variasjonen mellom dem må man forholde seg til de individuelle forskjellene og ikke bare sosiale endringer som de bare har begrensede muligheter til å påvirke.

7.4 Generaliseringspotensialet

Til tross for at jeg med et såpass begrenset datamateriale må være forsiktig med å trekke for bastante slutninger, kan mine funn kan bidra med kunnskap om politiske partiers forhold til interesseorganisasjoner. Det er ikke mye forskning på feltet og alle bidrag vil derfor være verdifulle (Allern kommer: kap. 17). Så vidt jeg vet er det ingen som har undersøkt temaet systematisk i konsosierte demokratier selv om det her har vært en uvanlig viktig del av samfunnsstrukturen. Belgia har vært et kroneksempel på et konsosiert demokrati og er det tildels fortsatt (Lijphart 2009: 6), men jeg har ikke noe belegg for å hevde at mine funn er generaliserbart utenfor landegrensene.

Denne oppgaven har også handlet om hva som kan påvirke utviklingen av politiske partier som organisasjoner. Teoriene jeg presenterte i kapittel to handler i hovedsak om hvordan endringer av sosiale forhold som svekkede skillelinjer og fremveksten av nye kan forårsake en bestemt utvikling i politiske partier. Jeg har pekt på to andre forhold som også kan ha betydning for endringer av partiorganisasjoner, konsosiert demokrati og forandringer i den institusjonelle settingen. Mine analyser avdekket ingen klar uniform trend hvilket førte meg inn på alternative forklaringer.

7.5 Veien videre

Av hensyn til plass- og tidsbegrensninger har jeg ikke hatt anledning til å studere partienes forhold til interesseorganisasjonene på detaljnivå. Dette kan med fordel forbedres i kommende undersøkelser, særlig når det gjelder gruppen av alle de andre organisasjonene. Lite tilgjengelig data gjorde at det var vanskelig å si noe mer om utviklingen over tid – ikke noe å gjøre noe med.

Ettersom det var et konsosiert demokrati jeg ville undersøke var det mest nærliggende å se på søylepartiene, men for å si noe om Belgia som helhet må man inkludere

samtligte partier. Per i dag er det fem andre som også er representert i parlamentet. Det vil være interessant å se hvordan disse forholder seg til søylesystemet og om de også har dannet spesielt nære bånd til noen organisasjoner. Poguntktes undersøkelse fra 2000 har vist at partier som har oppstått etter fastsfrysingen av de politiske skillelinjene ikke har gjort dette, men han bruker bare informasjon om vedtektsfestede bånd. Ved å også ta hensyn til interorganisatoriske og uorganiserte bånd for kontakt har Allern (kommer: 342), derimot, avdekket at de nyere norske partiene, Sosialistisk Venstreparti og Fremskrittspartiet, faktisk har utviklet nære bånd til noen organisasjoner.

Videre bør man utvide perspektivet til å undersøke partienes bånd for kontakt til interesseorganisasjoner via andre deler av partiet. For eksempel vil dette antagelig avdekke flere aspekter ved Christen-democratisch en Vlaams' relasjoner til søyleorganisasjonene fordi det der har vært en sterk tradisjon for kontakt mellom interesseorganisasjoner og de individuelle parlamentsrepresentanter. Nestformannen i CD&V nevnte også at slik kontakt forekommer i dag.

Til slutt vil jeg minne om at man først vil få virkelig dekkende kunnskap om temaet ved å undersøke den andre siden ved relasjonen, nemlig interesseorganisasjonenes bånd til partiet. Dette er interessant av to grunner: For det første vi vet ikke hva interesseorganisasjonene gjør, om de inviterer partiene og om partiene sitter i deres organer. For det andre vet vi ikke hvordan de vurderer forholdet .

Formålet med denne oppgaven var å gi en beskrivende analyse av et tema det ikke er forsket så mye på. Et mer ambisiøst prosjekt for framtidig forskning vil være å se på om, og i så fall, hvordan, disse båndene påvirker politikken.

8 Litteraturliste

Allern, Elin H. (kommer) *Parties, interest groups and democracy : political parties and their relationship with interest groups in Norway* [Oslo] : Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, University of Oslo Unipub (de sidetallene jeg har oppgitt stammer fra en utprintet versjon fra 30.12.2009)

Allern, Elin H., Nicholas Aylott and Flemming J. Christiansen (2007) Social Democrats and Trade Unions in Scandinavia: The Decline and Persistence of Institutional Relationships, *European Journal of Political Research* 46 (5): 607–35

Allern, Elin H. og Knut Heidar (2001) Partier og interesseorganisasjoner i Norge, kap. 4 i Jan Sundberg (red.): *Partier och interesseorganisationer i Norden*. Nordisk ministerråd, København

Beke, Wouter (2005) *De Ziel van een Zuil. De Christelijke Volkspartij 1945 - 1968*. Universitaire Pers Leuven

Billiet, Jaak (1982) *Verzuiling en politiek: teoretische beschouwingen over België na 1945*. (http://www.flwi.ugent.be/btng-rbhc/archive/1982-01/pp_083-118.html)

Deschouwer, Kris (1992) Belgium, kapittel 3 i Richard Katz og Peter Mair: *Party Organizations : a data handbook on party organizations in Western democracies, 1960-90* London : Sage

Deschouwer, Kris (1994) The Decline of Consociationalism and the Reluctant Modernization of Belgian Mass Parties, kap. 4 i Richard Katz og Peter Mair (red): *How parties organize: Change and adaption in party organizations in Western democracies*. Sage, London

Deschouwer, Kris (1999) Belgium, kapittel 4 i Luther, Richard og Kris Deschouwer (1999) *Party Elites in Divided Societies*. Routledge, London

Deschouwer, Kris (2006): And the Peace Goes On? Consociational Democracy and Belgian Politics in the Twenty-First Century. *West European Politics*, Vol. 29, No. 5, 895-911

Duverger, Maurice (1961): *Political Parties. Their organization and activity in the modern state*. Methuen, London

Gallagher, Michael, Michael Laver og Peter Mair (2006) *Representative Government in Modern Europe*. McGraw-Hill, New York

Gérard-Libois, Jules og Xavier Mabille (1981) Belgian electoral politics, kap.7 i Arendt

Lijphart (red.): *Conflict and Coexistence in Belgium. The Dynamics of a Culturally Divided Society*. Institute of International Studies, University of California, Berkeley

Harmel, Robert (2002) Party Organizational Change: Competing Explanations?, kap 6 i Luther, Richard & Ferdinand Müller-Rommel (red.) *Political Parties in the New Europe*. Oxford University Press, Oxford

Heidar, Knut og Einar Berntzen (2003) *Vesteuropeisk politikk*. Universitetsforlaget, Oslo

Huyse, Luc (1981) Political conflicts in bicultural Belgium, kap.6 i Arendt Lijphart (red.) *Conflict and Coexistence in Belgium. The Dynamics of a Culturally Divided Society*. Institute of International Studies, University of California, Berkeley

Katz, Richard S. og Peter Mair (1992) *Party Organizations : a data handbook on party organizations in Western democracies. 1960-90*. Sage, London

Katz, Richard S. og Peter Mair (1995) Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party, *Party Politics* 1: 5-28

Kirchheimer, Otto (1966) The Catch-all Party, kap. 5 i Mair, Peter (red.) *The West European Party System*. Oxford University Press, Oxford

Kirchheimer, Otto (1967): The Transformation of the Western European Party Systems, kap. 6 i Joseph LaPalombar and Myron Weiner (red) *Political Parties and Political Development*. Princeton University Press, Princeton, NJ

Lijphart, Arendt (1981) *Conflict and Coexistence in Belgium. The Dynamics of a Culturally Divided Society*. Institute of International Studies. University of California, Berkeley

Lijphart, Arendt (1999) *Patterns of democracy*. Yale University Press, New Haven and London

Lijphart, Arendt (2009) Eredoctoraat Universiteit Gent, takketale for tildelelse av æresdoktorat ved Universitetet i Gent 6. mai 2009.

Luther, Richard (1999): A framework for the comparative anelysis of political parties and party system in consociational democracy, kap. 1 i Richard Luther og Kris Deschouwer (red.) *Party Elites in Divided Societies*. Routledge, London

Müller, Wolfgang C. (2002) Parties and the Institutional Framework, kap. 10 i Luther, Richard & Ferdinand Müller-Rommel (red.) *Political Parties in the New Europe*. Oxford University Press, Oxford

Narud, Hanne Marthe og Henry Valen (2007) *Demokrati og ansvar. Politisk representasjon*

i et flerpartisystem. N.W. Damm og sønn, oslo

Poguntke, Thomas (2000) *Parteiorganisation im Wandel*. Westdeutscher Verlag, Wiesbaden

Poguntke, Thomas (2002) Party Organizational Linkage: Parties without Firm Social Roots?, kap. 3 i Luther, Richard & Ferdinand Müller-Rommel (red.) *Political Parties in the New Europe*. Oxford University Press, Oxford

Poguntke, Thomas (2006) Political Parties and Other Organizations, kap. 33 i Katz, Richard S. & William Crotty (red.) *Handbook of Party Politics*. Sage, London

Sartori, Giovanni (1976) *Parties and Party Systems: a Framework of Analysis. Volume I*. Cambridge University Press, Cambridge

Scarrow, Susan E. (2002) Parties without Members? Party Organization in a Changing Electoral Environment, kap. 5 i Russell J. Dalton og Martin P. Wattenberg (red) *Parties without Partisans*. Oxford University Press, Oxford.

Scarrow, Susan E. (2006) Party Subsidies and Freezing of Party Competition: Do Cartel Mechanisms Work?, *West European Politics* 29: 619–639.

Selle, Per (1997) Parties and Voluntary Organizations: Strong or Weak Ties?, kap. 7 i Strøm, Kaare og Lars Svåsand (red.) *Challenges to Political Parties. The Case of Norway*. The University of Michigan Press, Michigan

Sundberg, Jan (2001) *Partier och interesseorganisationer i Norden*. Nordisk ministerråd, København

Verge Mestre, Tania (2009) Competition, Penetration or Collaboration: The Development of Party Linkages and Strategies towards Civil Society in Spain. Upublisert

Weekers, Karolien, Bart Maddens og Jo Noppe (2009) Explaining the Evolution of the Party Finance Regime in Belgium, *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, Vol. 19, No. 1, 25-48.

de Winter, Lieven (1989) Parties and policy in Belgium, *European Journal of Political Research* 17: 707 – 730.

Internettkilder:

De kamer hjemmeside 11.01.2010: www.dekamer.be

Liberaal arkiv 15.10.2009: www.liberaalarchief.be/

Open Vlaamse en Liberaale Demokraten 15.10.2009: www.openvld.be/

Partidokumenter

Christen-demokratisch en Vlaams og forgjengere

Statuten CVP, 1994

Opdrachtverklaring Vlaamse Christen-Democraten, 2001

Opdrachtverklaring Vlaamse Christen-Democraten, 2005

Opdrachtverklaring Vlaamse Christendemocraten, 2009

Mouvement réformateur

PRL statuts, 1995

Le Mouvement réformateur statuts, 2005

Open VLD

Open VLD statuten, 2008

Parti Socialiste

Statuts du Parti Socialiste, 2000

Socialisten en Progressieven anders

De statuten van Sp.a, 2002

Muntlige kilder

André, Alain (2009). *Intervju med forf.* 15. september

Beke, Wouter (2009). *Intervju med forf.* 14. september

Cuylaerts, Philippe (2009). *Intervju med forf.* 30. oktober

Gambini, Antonio (2009). *Intervju med forf.* 30. oktober

Rousseau, Jean Philippe (2009). *Intervju med forf.* 30. oktober

9 Appendix A

Fra de ulike partiene ble følgende representanter intervjuet:

Alain André, nasjonal sekretær, 15. september 2009
Socialisten en progressieven anders

Antonio Gambini, internasjonal sekretær, 30. oktober 2009
Parti Socialiste

Philippe Cuylaerts, rådgiver, 30. oktober 2009
Open Vlaamse Liberalen en Democraten

Jean Philippe Rousseau, generalsekretær, 30. oktober 2009
Mouvement Réformateur

Wouter Beke, nestformann, 14. september 2009
Christen-Democratisch en Vlaams

10 Appendix B

INTERVJUGUIDE: ENGELSK

START

- Presentation: Me and thesis
- Definition “party” and interest group/interest organization.
- Thank you for your time and help!
- Time
- What I do with the material I collect
- Is it ok that I use a recorder?

PERSONAL INFORMATION

- 1) Name and position:
- 2) For how long have you been a member of the MR? What positions?
- 3) Do you have, or did you earlier had positions in other organizations?

ORGANIZATIONS CREATED BY THE MR

4) First, I have some questions about the organizations which are created by the MR. Here I think of Les Seniors, Les Jeunes MR and Les Femmes Reformatriciés. Do you want to add some more organizations to this category?

5) Here I have a list with different possible links between a political party and interest groups. Do some of these occur between MR and the organizations created by the MR?

6) What is your impression of the organized contact between MR and these organizations? *What kind of contact (meetings, e-mails, something else)? How often? Who is initiating this contact (mainly the party, mainly the organizations, both)? What is the reason for the contact? Is there a difference between the organizations; are there for instance some of them you have contact with more often than the others?*

7) Do you, in your work as Secrétaire administratif, have contact with these organizations? Could you please tell me a bit about this? *What kind of contact (meetings, e-mails, something else)? How often? Who are initiating this contact mainly (the party, mainly the organizations, both)? Is there a difference between the organizations; are there for instance some of them you have contact with more often than the others?*

8) Parties and interest groups can also have unorganized/informal links for contact. By this I mean various forms of unofficial contact between individual representatives and spokesmen, and personal overlaps in – or transfers to – the party's central organization. Do you have, or do you know about other people in MR who has these relations with these kind of interest groups that we are now talking about?

9) In sum/Totally, how would you describe the relations between MR and these organizations - are they:

strong   moderate   weak   not existent   variable   do not know

PILLAR ORGANIZATIONS

10) Traditionally, the liberal party used to have close contact with more organizations than those we just were talking about, for instance the trade union (CGSLB) and the mutuality. Do you want to add some more organizations to this category?

11) Here I have a list with different possible links between a political party and interest groups. Do some of these occur between MR and the organizations that traditionally had strong links to the MR?

12) What is your impression of the organized contact between MR and these organizations? *What kind of contact (meetings, e-mails, something else)? How often? Who is initiating this contact (mainly the party, mainly the organizations, both)? What is the reason for the contact? Is there a difference between the organizations; are there for instance some of them you have contact with more often than the others?*

13) Do you, in your work as Secrétaire administratif, have contact with these organizations? Could you please tell me a bit about this? *What kind of contact (meetings, e-mails, something else)? How often? Who are initiating this contact mainly (the party, mainly the organizations, both)? Is there a difference between the organizations; are there for instance some of them you have contact with more often than the others?*

14) Parties and interest groups can also have unorganized/informal links for contact. By this I mean various forms of unofficial contact between individual representatives and spokesmen, and personal overlaps in – or transfers to – the party's central organization. Do you have, or do you know about other people in MR who has these relations with these kind of interest groups that we are now talking about?

15) In sum/Totally, how would you describe the relations between MR and these organizations - are they:

strong   moderate   weak   not existent   variable   do not know

OTHER ORGANISZATIONS

Now I want to ask you some questions about other organizations. With other organizations I mean all organizations that MR traditionally have had little or no contact with, French, Dutch and German speaking. I have divided this category into two groups:

Group A: The first group consists of organizations who traditionally has had a close relation to one of the five other parties, for instance FTGB (Fédération Générale du Travail de Belgique) og Boerenbond.

16) First, I have some questions about the organizations which are created by the MR. Here I think of Les Seniors, Les Jeunes MR and Les Femmes Reformatricés. Do you want to add some more organizations to this category?

17) Here I have a list with different possible links between a political party and interest groups. Do some of these occur between MR and the organizations created by the MR?

18) What is your impression of the organized contact between MR and these organizations? *What kind of contact (meetings, e-mails, something else)? How often? Who is initiating this contact (mainly the party, mainly the organizations, both)? What is the reason for the contact? Is there a difference between the organizations; are there for instance some of them you have contact with more often than the others?*

19) Do you, in your work as Secrétaire administratif, have contact with these organizations? Could you please tell me a bit about this? *What kind of contact (meetings, e-mails, something else)? How often? Who are initiating this contact mainly (the party, mainly the organizations, both)? Is there a difference between the organizations; are there for instance some of them you have contact with more often than the others?*

20) Parties and interest groups can also have unorganized/informal links for contact. By this I mean various forms of unofficial contact between individual representatives and spokesmen, and personal overlaps in – or transfers to – the party's central organization. Do you have, or do you know about other people in MR who has these relations with these kind of interest groups that we are now talking about?

21) In sum/Totally, how would you describe the relations between MR and these organizations - are they:

strong   moderate   weak   not existent   variable   do not know

Groep B: The other group consists of all other kind of interest organizations.

22) First, I have some questions about the organizations which are created by the MR. Here I think of Les Seniors, Les Jeunes MR and Les Femmes Reformatricés. Do you want to add some more organizations to this category?

23) Here I have a list with different possible links between a political party and interest groups. Do some of these occur between MR and the organizations created by the MR?

24) What is your impression of the organized contact between MR and these organizations? *What kind of contact (meetings, e-mails, something else)? How often? Who is initiating this contact (mainly the party, mainly the organizations, both)? What is the reason for the contact? Is there a difference between the organizations; are there for instance some of them you have contact with more often than the others?*

25) Do you, in your work as Secrétaire administratif, have contact with these organizations? Could you please tell me a bit about this? *What kind of contact (meetings, e-mails, something else)? How often? Who are initiating this contact mainly (the party, mainly the organizations, both)? Is there a*

Appendix B

---

difference between the organizations; are there for instance some of them you have contact with more often than the others? ?NB! Hva handler kontakten om?

26) Parties and interest groups can also have unorganized/informal links for contact. By this I mean various forms of unofficial contact between individual representatives and spokesmen, and personal overlaps in – or transfers to – the party's central organization. Do you have, or do you know about other people in MR who has these relations with these kind of interest groups that we are now talking about?

27) In sum/Totally, how would you describe the relations between MR and these organizations - are they:

strong   moderate   weak   not existent   variable   do not know

POLITICAL CONSEQUENCES

(These questions are about all kinds of interest groups)

28) According to you, how does this contact influence the politics of MR? Could you give me three examples where contact with interest groups has made a difference?

29) I am also interested in MR's contact with interest groups during the formation of government? Could you tell me something about this?

30) What is your impression of the development of MR's links to interest organizations? Have there been changes and are these still going on?

Is there some thing you would like to add? Some relevant things we have not talked about?

AGAIN, THANK YOU VERY MUCH FOR YOUR HELP!

START

INTERVJUGUIDE: NEDERLANDSK

- Presentatie: Naam, universiteit, thema,
- Definitie van “partij” en “interessegroepen”. Ik gebruik interessegroepen en interesseorganisaties als synoniemen. Er zijn heel vele interesseorganisaties en ik heb ze in vier groepen ingedeeld: Organisaties die Open VLD zelf heeft creërd, zogenoemde zuilorganisaties en twee groepen van andere organisaties.
- Ik ben dankbaar voor uw hulp!
- Het zal ongeveer tussen vijftenseventig en negentig minuten duren
- Indien iets onduidelijk zijn moet u me het laten weten en indien u sommige van mijn vragen niet wil beantwoorden is dat natuurlijk geen probleem
- Is het fijn voor u dat ik dit conversatie opneem?
- Indien ja: citaten, indien nee: neerschrijven

PERSOONLIJKE INFORMATIE

1. Naam en positie?
2. Voor hoe lang bent u in Open VLD geweest. Welke functies heeft u gehad?
3. Heeft u vandaag of heeft u vroegere posities/functies in andere organisaties gehad?

ORGANISATIES DIE OPEN VLD ZELF HEEFT CREËRD

Eerst heb ik sommige vragen over organisaties die Open VLD zelf heeft creërd. Dan denk ik vooral aan Open Vld Vrouwen en Jong Vld Nationaal. Zijn er andere?

4. Hier heb ik een lijst met mogelijke/verschillende verbindingen tussen een politieke partij en een interessegroep. Komen sommige van deze voor tussen Open VLD en Open Vld Vrouwen en Jong Vld Nationaal? In dat geval, welke?
5. Wat is uw indruk van het organiseerde contact van Open VLD met deze organisaties? Welke soort contact? *Ongeveer hoe vaak heeft de algemene partij contact met deze organisaties? Zijn er in dit opzicht verschillen tussen de organisaties?*
6. Heeft u zelf, in uw functie als raadgever contact met deze organisaties? Zou u me een beetje hierover kunnen vertellen? *Wat voor contact? Vind het plaats/gebeurd het regelmatig? Hoe vaak? Waarom?*
7. Partijen en interessegroepen kunnen ook ongeorganiseerd contact hebben. Hiermee bedoel ik zowel informeel contact tussen personen/ individuen als dat personen in het partij ook functies in een interessegroep heeft of heeft gehad. Heeft u, of weet u dat andere in Open VLD dit soort contact heeft met de interessegroepen waarover we nu hebben gesproken?
8. In total, hoe zou u de verbindingen tussen Open VLD en deze organisaties beschrijven: Zijn ze sterke, gematigde, zwak, niet existierende, tamelijk variërend of is dat moeilijk te zeggen/ik weet niet?

ZUILORGANISATIES

Traditioneel heeft Open VLD een dichte relatie gehad met meerdere organisaties dan degene waarover we pas hebben gesproken, bijvoorbeeld het vakverbond, mutualiteit en andere? Deze worden in het politieke wetenschap “zuilorganisaties” genoemd. Welke andere zijn er?

9. Hier heb ik weer het lijst met mogelijke/verschillende verbindingen tussen een politieke partij en een interessegroep. Komen sommige van deze voor tussen Open VLD en hun (traditionele) zuilorganisaties? In dat geval, welke?
10. Wat is uw indruk van het organiseerde contact van Open VLD met deze organisaties? Wat voor contact? *Ongeveer hoe vaak heeft de algemene partij contact met deze organisaties? Zijn er in dit opzicht verschillen tussen de organisaties?*
11. Heeft u zelf, in uw job (functie als..) contact met deze organisaties? Zou u me een beetje hierover kunnen vertellen? *Welke soort contact? Vind het plaats/gebeurt het regelmatig? Hoe vaak?*
12. Partijen en interessegroepen kunnen ook ongeorganiseerd contact hebben. Heeft u, of weet u dat andere in Open VLD dit soort contact heeft met de interessegroepen waarover we nu hebben gesproken?
13. In total, hoe zou u de verbindingen tussen Open VLD en deze organisaties beschrijven: Zijn ze sterke, gematigde, zwak, *niet existierende, tamelijk variërend* of is dat moeilijk te zeggen/ik weet niet

ANDERE ORGANISATIES

Dit kategorie heb ik ingedeeld in twee groepen. Met andere organisaties bedoel ik organisaties waarmee Open VLD traditioneel weinig of geen contact heeft gehad, zowel, Nederlands, Duits- en Franstalige.

Groep A: De eerste groep zijn organisaties die traditioneel een dichte relatie met de andere vijf oude partijen hebben gehad, bijvoorbeeld, ABVV (het Algemeen Belgisch Vakverbond) en Boerenbond.

14. Hier heb ik een lijst met mogelijke/verschillende verbindingen tussen een politieke partij en een interessegroep. Komen sommige van deze voor tussen Open VLD en dit type organisaties. In dat geval, welke?
15. Wat is uw indruk van het organiseerde contact van Open VLD met deze organisaties? Wat voor? *Welke soort contact? Ongeveer hoe vaak heeft de algemene partij contact met deze organisaties? Zijn er in dit opzicht verschillen tussen de organisaties?*
16. Heeft u zelf, in uw functie als raadgever contact met deze organisaties? Zou u me een beetje hierover kunnen vertellen? *Wat voor? Welke soort contact? Gebeurt het regelmatig? Hoe vaak?*

17. Partijen en interessegroepen kunnen ook ongeorganiseerd contact hebben. Heeft u, of weet u dat andere in Open VLD dit soort contact heeft met de interessegroepen waarover we nu hebben gesproken
18. In total, hoe zou u de contact tussen Open VLD en deze organisaties beschrijven: Zijn ze sterke, gematigde, zwak, *niet existierende*, *tamelijk variierend* of is dat moeilijk te zeggen/ik weet niet?

Groep B: Deze groep gaat over al de andere interessegroepen

19. Hier heb ik een lijst met mogelijke/verschillende verbindingen tussen een politieke partij en een interessegroep. Komen sommige van deze voor tussen Open VLD en dit type organisaties. In dat geval, welke?
20. Wat is uw indruk van het organiseerde contact van Open VLD met deze organisaties? Wat voor/Welke soort contact. *Ongeveer hoe vaak heeft de algemene partij contact met deze organisaties? Zijn er in dit opzicht verschillen tussen de organisaties?*
21. Heeft u zelf, in uw functie als raadgever contact met deze organisaties?? Zou u me een beetje hierover kunnen vertellen? *Wat voor/ Welke soort contact? Gebeurt het regelmatig? Hoe vaak?*
22. Partijen en interessegroepen kunnen ook ongeorganiseerd contact hebben. Heeft u, of weet u dat andere in Open VLD dit soort contact heeft met de interessegroepen waarover we nu hebben gesproken?
23. In total, hoe zou u de verbindingen tussen Open VLD en deze organisaties beschrijven: Zijn ze sterke, gematigde, zwak, niet existierende, tamelijk variierend of is dat moeilijk te zeggen/ik weet niet?

Volgende vraag gaat over beide groepen

24. Is dit contact met zowel Nederland, Frans- als Duitsstaalige organisaties?

POLITIEKE GEVOLGEN

25. Volgens u, hoe wordt het politiek van Open VLD beïnvloedt deze contact? Hoe? Zou u me drie voorbeelden kunnen geven?
26. Ik ben ook geïnteresseerd in Open VLDs contact met interessegroepen tijdens formatiegesprekken. Zou u me iets hierover kunnen vertellen?
27. Hoe is uw indruk van de ontwikkeling van Open VLDs verbindingen met interessegroepen? Zijn er veranderingen?

Tot slot: Wil u iets toevoegen? Zijn er relevante aspecten waarover we niet hebben gesproken? Relevant informatie? Dokumenten?

Na het interview:

- 1) Nog een keer, hartelijk bedankt
- 2) Repeteeren dat ik aanhalingen sturen voor goedkeuring